

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра інформаційної діяльності та соціальних наук

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

бакалавр

(назва освітнього ступеня)

на тему:

**Цифрові технології обробки даних у діяльності
наукових бібліотек України**

Виконав(ла): студент(ка) IV курсу, групи БІЗ-41

спеціальності 029 «Інформаційна справа та

соціальні комунікації»

(шифр і назва спеціальності)

(підпис)

Музичка В.І.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Гумен Ю.Є.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

Потіха О.Б.

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Криськов А.А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2026

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту
(повна назва факультету)
Кафедра інформаційної діяльності та соціальних наук
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Криськов А.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)
« » 2026 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня бакалавр
(назва освітнього ступеня)
за спеціальністю 029 «Інформаційна справа та соціальні комунікації»
(шифр і назва спеціальності)
студенту Музичка Володимир Ігорович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Цифрові технології обробки даних у діяльності наукових бібліотек України»

Керівник роботи к.і.н., доцент Гумен Юрій Євгенович
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «21» січня 2026 року № 4/9-35

2. Термін подання студентом завершеної роботи 09.06.2026

3. Вихідні дані до роботи Матеріали досліджуваної установи, Інтернет-джерела, публікації науковців та практиків у фахових виданнях за визначеною тематикою, підручники та посібники за визначеною тематикою

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні засади дослідження інформаційного середовища наукових бібліотек

2. Впровадження цифрових технологій обробки даних в діяльність наукової бібліотеки

3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Безпека життєдіяльності			
Основи охорони праці			

7. Дата видачі завдання 22.01.2026**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Історичні етапи формування функцій наукових бібліотек	01.02.2026	виконав
2	Роль наукових бібліотек у створенні та розвитку інформаційного середовища	15.02.2026	виконав
3	Цифрові технології та автоматизація бібліотечних процесів	01.03.2026	виконав
4	Висновки до розділу 1	03.03.2026	виконав
5	Загальна характеристика Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	21.03.2026	виконав
6	Використання цифрових технологій обробки даних у діяльності досліджуваної установи	10.04.2026	виконав
7	Моделювання стратегії впровадження цифрових технологій обробки даних в досліджуваній установі	10.05.2026	виконав
8	Висновки до розділу 2	25.05.2026	виконав
9	Безпека життєдіяльності	05.06.2026	виконав
10	Охорона праці	07.06.2026	виконав
11	Висновки до розділу 3	08.06.2026	виконав
12	Висновки	12.06.2026	виконав
13	Перелік використаних джерел	13.06.2026	виконав
14	Додатки	14.06.2026	виконав
15	Вступ	15.06.2026	виконав

Студент

_____
(підпис)

Музичка В.І.

_____
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____
(підпис)

Гумен Ю.Є.

_____
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Музичка В.І. Цифрові технології обробки даних у діяльності наукових бібліотек України. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 029 «Інформаційна справа та соціальні комунікації» - Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 2026.

В кваліфікаційній роботі бакалавра розкрито теоретико-методичні засади дослідження інформаційного середовища наукових бібліотек. Досліджено історичні етапи формування функцій наукових бібліотек. Визначено роль наукових бібліотек у створенні та розвитку інформаційного середовища. Здійснено огляд цифрових технологій та можливостей автоматизації бібліотечних процесів.

В аналітичному розділі роботи подано загальну характеристику досліджуваної установи. Визначено ступінь використання в бібліотечній діяльності цифрових технологій. Розроблено пропозиції щодо впровадження хмарних технологій, штучного інтелекту, машинного навчання, віртуальної та доповненої реальності.

Ключові слова: наукова бібліотека, книгозбірня, цифрові технології, неструктуровані дані, електронні каталоги, бібліотечні інформаційні ресурси, хмарні технології, штучний інтелект

ANNOTATION

Muzychka V. Digital data processing technologies in the activities of scientific libraries of Ukraine. – Manuscript.

Research for obtaining the educational level «bachelor» in the specialty 029 «Information business and social communications» - Ternopil National Technical University named after Ivan Pulyuy. – Ternopil, 2026.

In the qualification work of the bachelor, the theoretical and methodological foundations of the study of the information environment of scientific libraries are revealed. The historical stages of the formation of the functions of scientific libraries have been studied. The role of scientific libraries in the creation and development of the information environment is determined. An overview of digital technologies and possibilities of automation of library processes was carried out.

The analytical section of the work presents the general nature of the studied institution. The degree of use of digital technologies in library activities is determined. Proposals for the implementation of cloud technologies, artificial intelligence, machine learning, virtual and augmented reality have been developed.

Key words: words: scientific library, book collection, digital technologies, unstructured data, electronic catalogs, library information resources, cloud technologies, artificial intelligence

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методичні засади дослідження інформаційного середовища наукових бібліотек	12
1.1. Історичні етапи формування функцій наукових бібліотек	12
1.2 Роль наукових бібліотек у створенні та розвитку інформаційного середовища	17
1.3 Цифрові технології та автоматизація бібліотечних процесів	25
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2 Впровадження цифрових технологій обробки даних в діяльність наукової бібліотеки	34
2.1. Загальна характеристика Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	34
2.2 Використання цифрових технологій обробки даних у діяльності досліджуваної установи	42
2.3. Моделювання стратегії впровадження цифрових технологій обробки даних в досліджуваній установі	50
Висновки до розділу 2	56
Розділ 3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці	59
3.1. Безпека життєдіяльності	61
3.2. Основи охорони праці	62
Висновки до розділу 3	63
ВИСНОВКИ	64
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

ЕК – електронний каталог

ЕРБ -електронні ресурси бібліотеки

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

АБІС - автоматизована бібліотечно-інформаційна система

БІР - бібліотечні інформаційні ресурси

БФ – бібліотечні фонди

ХТ – хмарні технології

ШІ – штучний інтелект

НБ – наукова бібліотека

ЦТ – цифрові технології

АБП - автоматизація бібліотечних процесів

БІС - бібліотечні інформаційні системи

СМ – соціальні мережі

МН – машинне навчання

СУБ – система управління бібліотекою

ВСТУП

Сучасний ринок бібліотечних послуг характеризується динамічним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, цифровізацією бібліотечних процесів та змінами вимог читачів до асортименту бібліотечних послуг, якості обслуговування та доступності бібліотечних ресурсів. Класична роль книгозбірні як сховища знань еволюціонувала, сучасні бібліотеки прагнуть перейти до формату відкритого інформаційного простору, де оптимально поєднуються паперові і цифрові ресурси, а також використовуються сучасні інноваційні технології пошуку інформації.

Глобальні цифрові зміни мають визначальний вплив на формування інформаційного середовища бібліотек, що змушує бібліотечні установи адаптуватися до мінливих умов інформаційного середовища, модернізувати свої ресурси і послуги та впроваджувати інноваційні методи роботи з користувачами.

Автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, електронні каталоги, цифрові архіви та платформи відкритого доступу є ключовими елементами сучасного інформаційного простору бібліотек.

Актуальність даного дослідження полягає в необхідності вивчення процесів інтеграції бібліотек у сучасне інформаційне середовище, визначення основних викликів та перспектив їхнього розвитку. Впровадження нових технологій дозволяє бібліотекам не лише зберігати свою традиційну функцію, а й перетворюватися на багатофункціональні інформаційні центри, що сприяють розвитку освіти, науки та культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження цифрових технологій обробки даних у діяльність наукових бібліотек знайшли відображення в наукових працях як українських, так і зарубіжних дослідників.

Еволюцію функцій бібліотек в умовах цифрових трансформацій досліджено в дисертаційному дослідженні Л.О. Кравець [3], Л.А. Дубровіною, О.С. Онищенко, В.М. Горючим [5]. О.І. Кузьменко, В.В. Загуменна [10] вивчали питання трансформації та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі.

Науковий доробок В. Пальчук [11] присвячено дослідженню сучасних тенденцій розвитку базових функцій інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек. Інформаційно-аналітичну діяльність сучасної бібліотеки досліджено Л. Ковальською [7]. Питання зміни підходів в управлінні сучасних наукових бібліотек досліджено І.О. Давидовою [4].

Питання цифрової трансформації наукових бібліотек знайшли відображення в працях вітчизняних науковців, таких як: Т. Гранчак [12], Ю. Горбань [15], С. Назаровець [18], О.М. Великосельська [19], Ю.Є. Гумен [24].

Попри значні напрацювання в сфері використання науковими бібліотеками цифрових технологій обробки даних слід звернути увагу на той факт, що НТП є надзвичайно динамічним, цифрові технології обробки даних невпинно розвиваються, що потребує постійної уваги до ринку цифрових продуктів та пошуку можливостей впровадження інноваційних технологій обробки даних у діяльність наукових бібліотек.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційного дослідження є визначення особливості інформаційного середовища бібліотек, виявлення основних тенденції його розвитку та розробка пропозицій щодо ефективної інтеграції бібліотек у сучасний цифровий простір.

З метою досягнення визначено мети в роботі вирішено ряд завдань:

- опрацьовано теоретико-методичні засади дослідження інформаційного середовища наукових бібліотек;
- розроблено комплекс рекомендацій з метою забезпечення ефективної інтеграції бібліотек у сучасний цифровий простір.
- розглянуто питання забезпечення життєдіяльності та охорони праці в книгозбірні.

Об'єктом дослідження є діяльність Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки в сфері застосування технологій обробки даних.

Предметом дослідження є інформаційне середовище бібліотеки, його структура, особливості та шляхи вдосконалення в контексті сучасних інформаційних технологій.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на застосуванні комплексу наукових підходів (соціокомунікаційного, системного, інформаційного, історичного, компаративного) та методів (класифікаційного, контент-аналізу сайтів бібліотек, термінологічного аналізу, джерелознавчого пошуку), які допомогли виявити сутність функцій бібліотеки як системи, фактори, що визначають зміст та особливості реалізації функцій бібліотеки, обґрунтувати вектори диверсифікації в умовах прогресивних та регресивних впливів зовнішнього середовища. Доведено, що під впливом зовнішніх чинників, серед яких суспільно-політичні зміни, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, глобалізація, цифровізація усіх сфер життя, орієнтація на загальноцивілізаційні цінності нового змісту і проявів набули такі традиційні функції бібліотек. Термінологічний аналіз було використано для уточнення понятійного апарату; класифікаційний – для доповнення класифікації функцій бібліотек; джерелознавчий пошук – для дослідження наукових поглядів на об’єкт дослідження; контент-аналіз офіційних сайтів бібліотек України – для з’ясування векторів диверсифікації та особливостей реалізації напрямів діяльності.

Наукова новизна: дослідження розкриває нові аспекти функціонування бібліотек у сучасному інформаційному середовищі, враховуючи розвиток цифрових технологій, автоматизацію бібліотечних процесів та інтеграцію інноваційних рішень. У роботі аналізуються сучасні тенденції цифровізації бібліотек, вплив штучного інтелекту, хмарних сервісів, блокчейн-технологій та відкритого доступу на управління інформаційними ресурсами. Особлива увага приділяється трансформації бібліотек у коворкінгові та мультимедійні освітні центри.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використані для модернізації бібліотек, впровадження автоматизованих систем управління бібліотечними фондами та покращення обслуговування користувачів. Робота може стати корисною для бібліотекарів, інформаційних аналітиків, розробників бібліотечних інформаційних систем та студентів, які вивчають бібліотечну справу та інформаційні технології.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення дослідження розглядалися й обговорювались на Міжнародній науково-практичній студентській конференції:

Гумен Ю., Музичка В. Цифрові технології обробки даних у діяльності наукових бібліотек України в умовах війни. Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 23-24 кві April, 2026. Т.: ФОП Осадца Ю. В, 2026. С. 102-103. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/52063>

Публікації. За результатами дослідження опубліковано одну публікацію загальним обсягом 0,2 др. арк.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, 3-ох розділів, висновків, загальним обсягом 76 сторінок основного тексту, а також 2 таблиці і 5 рисунків, переліку використаних джерел з 35 позицій і 5 додатків (обсягом 4 сторінок).

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

1.1. Історичні етапи формування функцій наукових бібліотек

Перші бібліотеки в Україні утворились в період правління князя Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), при дворі якого перекладалися книги, привезені ним з Греції і Болгарії. Саме Ярослав Мудрий є засновником першої державної бібліотеки, яку було розміщено на території Софійського собору.

Першу публічну книгозбірню в Україні було відкрито у 1830 р. в Одесі. А найстарішою бібліотекою в Україні, яка і по сьогоднішній день функціонує, є бібліотека Львівського університету, яка розпочала свою діяльність ще у 1608 р.

Найбільшою Центральною науковою бібліотекою в Україні є бібліотека ім. В.І. Вернадського НАН України, яка містить 13 млн. од. зберігань [1].

Бібліотека, або ж книгозбірня, - за тлумаченням Вікіпедія - це культурно-освітній заклад, функцією якого є збирання рукописних і друкованих документів, опрацювання (упорядкування) цих документів та відображення їх у каталогах, а також організація зберігання та надання в користування читачам [2].

Суспільний розвиток призводить до змін в бібліотечній сфері, бібліотеки еволюціонують, трансформуються та адаптуються до потреб суспільства.

Щодо українських бібліотек, то слід зазначити, що з другої половини XIX ст. виконували функцію співучасників націєформуючих процесів. Наприкінці XIX ст. – початку XX ст. бібліотеки по суті стали надкласовим, аполітичним соціальним інститутом та всебічно сприяли розвитку в Україні освіти, науки і культури. Розвиток бібліотек в значній мірі залежав від раціональних потреб держави у певний період. В зазначений період функціонували губернські та намісницькі книгозбірні, а також підпорядковані місцевим органам влади бібліотеки окружних і повітових управлінь. Саме для цього історичного періоду в Україні характерним є посилення значення громадської ініціативи в питаннях розбудови бібліотечної справи.

1917-20 рр. – активна діяльність Центральної Ради, проголошення української державності та розбудова національної культури дали поштовх до динамічного розвитку національної бібліотечної сфери в УНР (Українська Народна Республіка).

1918 р. – утворено Національну бібліотеку Української держави, а також утворилися національні інституції пов'язані з бібліотечною сферою, такі як Книжкова пала України, Всеукраїнська академія наук, бібліографічна комісія, Український науковий інститут книгознавства.

Після поразки української революції бібліотечна справа перейшла у новий етап розвитку – «соціалістичне бібліотечне будівництво», на той час для українських бібліотек характерними були такі функції, як ідеологічна і виховна.

Політичні репресії 1930-х рр. стали руйнівними для української бібліотекознавчої наукової та освітньої школи, було здійснено перерозподіл бібліотечних кадрів на користь «послушників нової влади». Всі напрями розвитку бібліотеки мали бути політично схваленими, в бібліотеках панував ідеологічний контроль. На багато років було втрачено українську ідентичність та співпрацю з провідними світовими бібліотеками. Бібліотека розглядалась як осередок політичної освіти для трудових мас, допоміжні установи системи народної освіти, відбувалась тотальна ідеологізація. Така ситуація тривала до 1990 рр. [3, с. 67-69].

Перші роки здобуття Україною незалежності були складними для бібліотек, значне зменшення і несистематичне фінансування, бібліотеки мали пряму залежність від економічної, політичної та соціокультурної ситуації в країні.

Період ХХ ст. початку ХХІ ст. позначився як період трансформації бібліотечного соціального інституту. Давидова І. зазначає, що в цей період в бібліотечній справі відбуваються організаційно-структурні, управлінські, функціональні та техніко-технологічні зміни. Такі зміни обумовлені процесами інтелектуалізації та інформатизації, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій [4, с. 79].

Перші роки української незалежності характеризуються формуванням та розвитком відкритого демократичного суспільства, поступовим входженням

України у світовий інформаційний простір, відновленням правового простору бібліотечної справи.

В цей історичний період було прийнято багато законодавчих актів, що прямо чи опосередковано мають вплив на розвиток бібліотечної справи, бібліотеки нарешті почали розглядатися як невід'ємна складова національно-культурного розвитку країни, відбулось напрацювання нової інфраструктури, в якій національні книгозбірні посіли пріоритетне місце [5].

Видатною подією для розвитку бібліотечної галузі стало прийняття у 1995 р. Закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [6], яким визначено статус бібліотек, організаційні та правові засади функціонування, прописано державну політику щодо розвитку бібліотечної справи. Цим Законом фактично було сформовано підґрунтя для активного розвитку бібліотек. Також в даному Законі прописано, що Національна бібліотека України є провідним культурним, освітнім і науково-інформаційним закладом, який виконує функції координаційного, методичного та науково-дослідного центру з питань бібліографознавства, бібліотекознавства, документознавства та приймає активну участь у формуванні державної політики щодо розвитку бібліотечної сфери.

Ще у 1980-х рр. розпочався процес інформатизації бібліотечних процесів, саме в цей період зародилась ідея автоматизації всіх бібліотек в Україні та впровадження єдиної автоматизованої системи. Впровадження автоматизованої системи значно посилило інформаційну функцію бібліотек.

Завдяки поглибленню професійної співпраці було створено електронний каталог (ЕК) та службу інформаційно-бібліотечного сервісу, сформовано інтегровану базу даних спеціалізованих фондів.

Зі здобуттям Україною незалежності вітчизняні бібліотеки почали динамічно налагоджувати міжнародне співробітництво в сфері формування електронних ресурсів (ЕРБ) у різних сферах. Міжнародне співробітництво сприяло розвитку інформатизації вітчизняних бібліотек, впровадження у бібліотечну справу програмно-технологічних засобів створення та послуговування електронними

ресурсами, створення бібліотечних web-сайтів як частини українського сегменту світового інформаційного простору.

Зі створенням інтегрованих науково-інформаційних ресурсів починає свій розвиток інформатизація вітчизняних бібліотек.

У період 1995-2005 рр. динамічно розвиваються інформаційні технології, що законодавчо закріплюється у правовому полі. З'являється електронна бібліотека.

2006-2012 рр. – формування нового соціокультурного образу книгозбірні, яка б була здатна забезпечувати потреби користувачів у бібліотечно-інформаційних послугах та продуктах інформаційних технологій.

Таким чином було сформовано і продовжує розвиватися сучасний образ бібліотеки як соціокультурного інституту, здатного якісно забезпечувати постійно зростаючі потреби користувачів з врахування розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Тенденції світових процесів розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань вимагали трансформації технологічних та організаційно-методичних основ функціонування українських бібліотек, що потребувало радикальних змін щодо інформаційного забезпечення політичного і економічного розвитку держави. Така трансформація потребувала включення українських бібліотек у світові процеси інтеграції бібліотечних ресурсів і технологій з метою забезпечення розширеного доступу фахівцям бібліотек і користувачам до інформації та забезпечення її використання за призначенням.

На сучасному етапі розвитку пріоритетним напрямом розвитку бібліотек є також забезпечення доступу користувачам до локальних інформаційних ресурсів (ЛІР), розвиток інформаційної культури, усунення інформаційної нерівності суспільства та зростання інформаційної грамотності.

2000-2010 рр. – впровадження інновацій за такими напрямками, як: нормативно-методичний, організаційно-управлінський, техніко-технологічний.

2010-2020 рр. – перехід бібліотек на вітчизняних бібліотек на ІКТ, що забезпечило модернізацію бібліотечних процесів, створення та впровадження

сучасних та принципово відмінних від традиційних алгоритмів автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС).

Розвиток ІКТ та цифровізація мають суттєвий вплив і на професійне середовище бібліотеки, яке зазнало значної трансформації. Суттєво змінились і потреби користувачів, сучасному користувачу важливий не лише доступ інформаційних ресурсів, але й комфортність його отримання.

За часів незалежності українськими бібліотеками розвинуто наступні соціальні функції: культурно-просвітницька; виховна; наставницька; інформативна; освітня; меморіальна; комунікативна; дозвіллєва.

Розглянемо більш детально зазначені функції:

- інформаційна – задоволення запитів користувачів щодо інформації, що стимулює розвиток інтелектуальних здібностей та самоосвіти користувачів;

- комунікативна – розширення можливостей спілкування та обміну інформацією, реалізується за допомогою надання користувачу інформації та надання можливості самостійного пошуку та відбору інформації;

- меморіальна – збереження національної пам'яті;

- дозвіллєва – задоволення потреб користувачів у змістовному дозвіллі, духовному збагаченні, задоволенні естетичних потреб;

- виховна – виконує роль соціалізації, розвиток особистісного потенціалу користувача;

- освітня – засвоєння користувачем систематизованих знань та універсальної культури, що формують світогляд, інформаційне забезпечення навчально-дослідницької діяльності, сприяння розвитку неформальної освіти;

- цифрове наставництво – індивідуальна підтримка від фахівця, формування відкритості до інновацій. Сучасні ринкові умови та стрімкий розвиток технологій вимагають навчання протягом всього життя, для забезпечення такої можливості бібліотеки пропонують користувачам широкий вибір навчальних програм;

- культурно-просвітницька – сприяє формуванню вільного розвитку особистості, залучення до цінностей національної та світових культур;

- інформаційний центр – надання доступу до світових інформаційних ресурсів і баз даних.

Основна функція бібліотеки полягає у забезпеченні користувачам вільного доступу до інформації. Для якісного забезпечення цієї функції українські бібліотеки опановують сучасні інформаційні технології, забезпечують користувачам можливість віддаленого доступу, доступність інформаційних послуг, сприяють підвищенню інформаційної грамотності, тощо.

На сучасному етапі розвитку місія бібліотеки полягає у забезпеченні вільного доступу користувачам до інформації з метою розвитку знань, збереження та примноження документованих знань як цінного суспільного надбання.

На сучасному етапі розвитку відбувається інтенсивне переведення друкованих ресурсів у цифровий формат, створення спеціальних сховищ для зберігання електронної інформації та забезпечення користувачам віддаленого доступу.

1.2 Роль наукових бібліотек у створенні та розвитку інформаційного середовища

У сучасному суспільстві, де інформація виступає найціннішим ресурсом, саме бібліотеки (книгозбірні) є ключовими інструментами інформаційного середовища. Роль і функції сучасних бібліотек кардинально трансформувались у порівнянні з традиційним сприйняттям і функціями. Бібліотеки виконують функції нагромадження, збереження та забезпечення користувачам доступу до бібліотечних інформаційних ресурсів (БІР).

Ключовими функціями бібліотеки в цьому процесі є наступні:

- збирання та систематизація інформації – формування бібліотечних фондів (БФ), формування каталогів, формування електронних баз даних;
- надання користувачам доступу до інформації – розвиток цифрових ресурсів бібліотеки, ЕК та відкритих електронних архівів;

- розвиток інформаційної грамотності – навчання працівників бібліотеки, навчання користувачів навичкам пошуку е-інформації, опрацювання та критичного оцінювання інформації.

Сучасні бібліотеки активно інтегруються в інформаційний простір, впроваджують інформаційні технології, що дає поштовх для розвитку інформаційного середовища. Таким ресурсом, насамперед, є АБІС (інтегровані пошукові платформи, ЕК, онлайн-доступ до БФ). Активно створюються цифрові бібліотеки – це ресурси, що надають користувачам доступ до оцифрованих книг, періодичних видань, наукових праць та інших матеріалів. Віддалений доступ до БІР дають можливість забезпечити хмарні технології (ХТ), штучний інтелект (ШІ) та великі масиви даних, які використовують для персоналізації пошуку потрібної інформації та аналізу запитів користувачів. Наукові бібліотеки (НБ) відіграють непересічну роль у розвитку освіти і науки, створюючи умови для наукових досліджень, саморозвитку, розширення кругозору. Саме НБ наразі забезпечують доступ до наукових баз даних - Scopus, Web of Science, Google Scholar тощо. Важливими напрямками НБ є організація проведення тренінгів і семінарів, курсів, організація проведення конференцій, створення тематичних клубів тощо.

Слід зазначити, що стрімке поширення світових трендів цифровізації має визначальний вплив на виробництво інформаційних ресурсів та роботу НБ. Сьогодення України підтверджує необхідність нарощувати інформаційно-аналітичну діяльність НБ, яка пов'язана з донесенням до громадськості змісту сучасних інформаційних процесів, забезпечення доступу до БІР.

На сьогоднішній день є критично важливим набуття навичок працювати з потоками інформації, вміти застосовувати ефективні методи її пошуку та опрацювання за допомогою використання сучасних технологій. Активний стиль життя суспільства, мінливість умов, конкуренція, різноманітність інформаційних запитів користувачів вносять значні зміни у напрями розвитку НБ [8, с. 12].

Бібліотечна мережа нині налічує близько 40 000 книгозбірень. Інформаційно-аналітична діяльність НБ є соціально орієнтованою на забезпечення потреб користувачів потрібною інформаційно-аналітичною інформацією для проведення

різного роду моніторингів, наукових досліджень, прогнозування проблемних ситуацій, подій к науковому, економічному, суспільно-політичному, культурно-освітньому просторі. Безумовно, така функція НБ працює і на вирішення внутрішніх проблем НБ, зокрема на забезпечення високої якості бібліотечних досліджень, підвищення якості обслуговування користувачів та інше.

Перелік інформаційно-аналітичної продукції НБ подано на рис. 1.1.

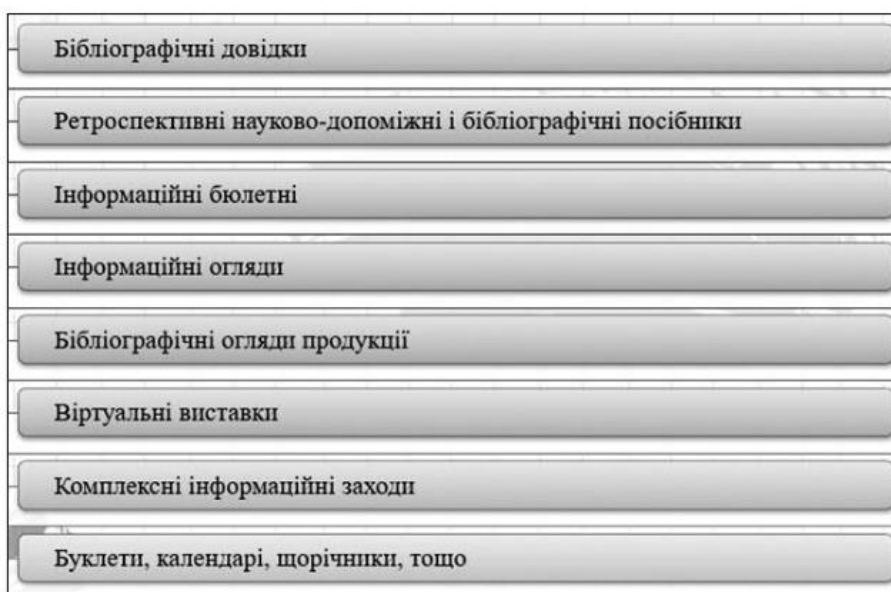

Рисунок 1.1 – Інформаційно-аналітична продукція НБ [7, с. 15]

Інформаційно-аналітична діяльність НБ в сучасних умовах реалізується за кількома напрямками (рис. 1.2).

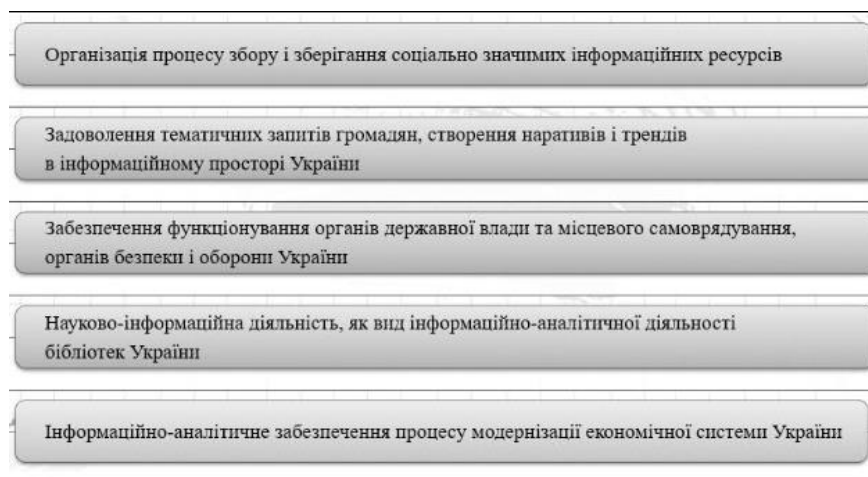

Рисунок 1.2 – Основні напрями інформаційно-аналітичної діяльності НБ [7, с. 16]

Слід звернути увагу на той факт, що в сучасних умовах задоволення соціально-комунікаційних потреб користувачів реалізується в умовах складних техніко-технологічних вимог цифрового суспільства, воно забезпечується наявними можливостями опрацювання великих масивів інформації.

Впровадження цифрових технологій значно розширило і осучаснило функції НБ. Сучасні НБ в своєму розвитку дотримуються принципу переходу від традиційної книгозбірні до динамічного інформаційного центру. Саме НБ на сучасному етапі розвитку активно створюють та впроваджують власні інформаційні продукти, формують інформаційний контент та управляють цими процесами.

БІР може бути класифіковано залежно від використання ІКТ:

- традиційні (до 1990 р.);
- інноваційні (1990 – 2010 рр.);
- новітні (з 2010 р. і по теперішній час).

Слід зауважити, що такий поділ є узагальненим, адже темпи впровадження ІКТ в бібліотечну справу є різними в різних бібліотеках залежно від техніко-технологічного потенціалу конкретно взятої бібліотеки, її кадрового складу та стратегії розвитку.

В рахуванням вище зазначеного можна зробити висновки, що електронні БІР – це сукупність електронних відомостей, які зібрано, опрацьовано та збережено на бібліотечних серверах. Такі відомості функціонують в режимі онлайн, передаються за допомогою ЕРБ, програмних та мережевих засобів, використовуються з метою підвищення якості задоволення інформаційних потреб користувачів.

ЕРБ є сучасними і специфічними бібліотечними об'єктами, які в значній мірі відрізняються від паперових друкованих (чи рукописних) документів, що були довгі роки предметом традиційного опрацювання в бібліотеках. ЕРБ мають певні специфічні характеристики опрацювання: режим доступу, перелік системних вимог, типи носіїв, інформаційний вміст та специфіка взаємодії з користувачем [9].

Прикладом сучасних ЕРБ є ЕК (див. Додатки А). ЕК є багатофункціональними за призначенням, користувачі при його використанні не

обмежені ні в часі, ні в просторі, інтерфейс каталогу є інтуїтивно зрозумілим, що робить його зручним в користуванні навіть для початківця. Сучасні ЕК розвиваються у двох напрямках:

- інтеграція бібліотечних ресурсів за допомогою створення зведених ЕК. Такий ЕК функціонує як інтегративна система і є основною точкою доступу до ЕРБ;

- підвищення ефективності та зручності довідко-пошукового апарату ЕК за допомогою розширення бібліографічного запису рубриками, авторитетними файлами, тезаурусом термінів та інше. В якості прикладу в Додатку А подано зведений ЕК публічних бібліотек нашої області, такий ЕК надає можливість пошуку необхідної інформації за класифікаторами та розширеним покажчиком полів.

Найбільшим і найзатребуванішим є проєкт OCLC WorldCat (зведений світовий каталог). OCLC WorldCat надає можливість користуватися документами і матеріалами різних форматів (фізичних і електронних): відео, записи книг, статті науковців, книги, періодичні видання, ноти, музика, культурні артефакти, електронні книги, генеалогічна література, цифрові об'єкти, web-сайти та інше. Ці ресурси зберігаються у 57 тис. бібліотек з 112 країн світу, розміщені ресурси налічують 470 мов. На сьогоднішній день OCLC WorldCat інтегрований з найбільш популярною пошуковою системою Google.

Цифровізація призводить до трансформації традиційних бібліотечних процесів, на сьогодні вже звичними є оцифрування фондів, включення у бібліотечний обіг інтернет-документів, корпоративна участь бібліотек у створенні галузевих, регіональних та загальнодержавних документних ресурсів, також бібліотеками здійснюється багатофакторна аналітико-синтетична обробка таких ресурсів. У результаті такої взаємодії створюються електронні інформаційні послуги та продукти [10].

Цифровізація сприяла розширенню доступу користувачів до інформаційних ресурсів світу. Функції сучасної НБ визначаються потребами в інформації як окремих сегментів користувачів, так і суспільства в цілому. Користувачі мають

різні запити, потреби і уподобання, тому виникає необхідність забезпечення диференціації їх обслуговування. Користувачами НБ є владні структури, громадянське суспільство, великий бізнес та дрібні підприємці, для кожної з перелічених груп важливо мати доступ до релевантної та достовірної аналітики сучасних тенденцій розвитку економічних та суспільно-політичних процесів.

Активізація аналітичної складової діяльності НБ, яка стає все більш ефективною завдяки вдосконаленню технологій аналітико-синтетичної обробки великих обсягів інформаційних ресурсів, сформувала передумови для трансформації традиційної інформаційної функції бібліотек у інформаційно-аналітичну [11].

Під впливом динамічного розвитку соціально-економічних трансформацій та ІКТ у бібліотечну справу відбувається «модернізація» функцій НБ як культурно-наукових інституції, сутність якої полягає у духовному, культурному та освітньому розвитку суспільства, прищеплення користувачам цінностей української та зарубіжної культури.

Для сучасного етапу розвитку НБ є характерним зміна в підході до обслуговування користувачів, від традиційного володіння документом до надання доступу до електронного ресурсу, тобто функцією бібліотеки стає не лише збільшення бібліотечних фондів, а й забезпечення сучасних можливостей доступу до інформації. Сучасна бібліотека, на думку Кузьменко О. і Загуменної В., виходить за власні фізичні межі та переходить у віртуальний простір [10, с. 42].

Основні функції НБ, такі як інформаційна, комунікаційна та культурна реалізуються по-різному залежно від специфіки діяльності бібліотеки. Так, книгозбірні національного рівня, отримуючи універсальний або ж галузевий примірник документу, найбільш повно намагаються примножувати свої фонди як зібрання національних документів і забезпечувати їх тривале та якісне зберігання. Саме бібліотеки національного рівня, а таких в Україні вісім, виконують меморіальну функцію, тобто функцію пам'яті, зберігаючи документи для нащадків як національне культурне надбання.

Обласні НБ, такі як Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (ТОУНБ), отримуючи місцевий обов'язковий примірник документу, забезпечують його зберігання та виконують на регіональному рівні меморіальну функцію.

Особливе місце поміж функцій сучасних НБ належить освітній, яка за останні роки цифровізації всіх сфер суспільного життя трансформувалась та суттєво посилилась. Сучасні НБ по суті перетворились на хаби цифрової освіти та мають значний потенціал до розвитку.

Особливого значення в сучасних умовах розвитку набуває організація комплексного бібліотечного обслуговування. Так, у 2010 р. фахівці Центру досліджень культурної політики Королівської школи інформаційних та бібліотечних наук, що функціонує при Копенгагенському університеті запропонували інноваційну модель книгозбірні, що отримала назву «Чотири простори». Українські фахівці, заручившись фінансовою підтримкою Українського культурного фонду, розпочали впроваджувати цей проєкт у червні 2020 р.

При впровадженні проєкту в Україні данська модель була дещо змінена з метою адаптації до українських умов. Чотири бібліотечні простори – це натхнення, навчання, події і зустрічі. Щодо даного проєкту, Гранчак Т. зазначає, що всі чотири простори слід розглядати як елементи загального бібліотечного простору, як основний (фундаментальний) елемент моделі гнучкої бібліотеки [12].

На сучасному етапі розвитку бібліотечної сфери, коли активно відбуваються цифровізація та віртуалізація продуктів і послуг, бібліотечний простір фізично виходить за межі бібліотеки та функціонує лише як внутрішній бібліотечний простір, при цьому активно використовуються цифрові ресурси для задоволення інформаційних, освітніх, комунікаційних і дозвілєвих потреб користувачів.

Поява бібліотечних хабів в Україні призвела до переосмислення ролі та функцій бібліотек як культурно-соціальних інституцій. Прикладом може слугувати Перша львівська медіатека, яка за своєю сутністю є сучасним мультимедійним центром у поєднанні з книжковим фондом Центральної міської бібліотеки ім. Л. Українки. Медіатека відрізняється від традиційних бібліотек тим, що окрім звичних друкованих видань, до уваги користувачів пропонуються на

інформаційних носіях (відео-, аудіо- та інші). В медіатеці організуються перегляди кінострічок, музичні вечори, бізнес-тренінги, поетичні читання, лекції з історії розвитку театру, заняття іноземною мовою, настільні ігри та інше. Медіатека позиціонує себе як вільний простір для реалізації громадських ініціатив та обміну думками. Організовано співпрацю з кіноклубом Silentium, Львівською школою сучасної музики і джазу, ведеться активна співпраця з громадськими організаціями, впроваджуються програми інтерактивного навчання.

В умовах сьогодення НБ орієнтуються на сервісно-клієнтське обслуговування. Прикладом адаптації бібліотек, що зазнали руйнівних наслідків війни може бути Луганська бібліотека, яка наразі функціонує у гібридному форматі, офлайн обслуговує користувачів у Черкасах і як мандрівна бібліотека представлена у Дніпрі, Києві та Ужгороді. Окрім традиційних послуг бібліотека пропонує користувачу лекції на історичну тематику, навчальні тренінги в медійній школі, курси з української мови, клуб програмування для дітей, його-терапію тощо[13].

НБ адаптуються до нових запитів користувачів та намагаються бути максимально актуальними. По суті сучасні бібліотеки стали платформами для соціально-корисних ініціатив (як, наприклад, підтримка ВПО) та масштабних освітньо-культурних інновацій (наприклад, проведення курсів української мови, лекцій на історичну тематику, курсів програмування тощо).

Трансформаційні процеси зумовили зміни у як соціальних функціях бібліотеки, так і у організації її простору, дизайну та інтер'єру, організаційної структури. Формується концепція просторової моделі бібліотеки.

Значна увага приділяється використанню сучасних цифрових технологій, залученню інноваційних засобів комунікації. Бібліотеки активно представлені в соціальних мережах Facebook, Instagram, Telegram тощо.

Нагальною потребою є побудова сучасних гнучких комунікацій між НБ та користувачами, залучення користувачів до формування та управління якістю послуг книгозбірні. Адже саме користувачі є носіями очікувань і соціальних запитів [14, с. 28].

На сучасному етапі розвитку відбувається активна медіатизація бібліотечного середовища з новими формами комунікації, які більш ефективно за традиційні канали задовольняють інформаційні потреби користувачів. Відбувається зміна філософії бібліотечної діяльності, формуються нові канали надання інформації та нові моделі комунікації між книгозбірнею і користувачем.

За сучасних умов традиційні функції НБ взаємодоповнюються інноваційними, тобто відбувається інтеграція інформаційної функції книгозбірні з функціями забезпечення користувачам вільного доступу до глобального інформаційного простору.

Сучасні бібліотеки мають власне інформаційне представництво (тематичні блоги, сторінки у соціальних мережах (СМ), YouTube-канали), а також електронну інфраструктуру книгозбірні (офіційний web-сайт чи портал).

Відбувається диверсифікація усієї інформаційно-комунікаційної діяльності НБ з орієнтацією на інформаційні, культурні, освітні, дозвіллеві та інші потреби користувачів, що спричиняє зміну контенту та пропонування користувачу продуктів і нових послуг.

1.3 Цифрові технології та автоматизація бібліотечних процесів

Сучасні НБ все активніше інтегрують цифрові технології (ЦТ) з метою оптимізації своєї діяльності та покращення умов для користувачів. Автоматизація бібліотечних процесів (АБП) охоплює широке коло завдань: від створення ЕК до надання користувачам онлайн доступу до БІР.

На трансформацію ринку бібліотечних послуг впливає багато факторів, основними з яких є: розвиток технологій та цифровізація, зміна потреб користувачів, а також економічні, політичні, технологічні та соціальні.

Актуальність та вагомість тієї чи іншої функції бібліотеки змінюється під впливом зовнішніх чинників, функції можуть певною мірою трансформуватися, змінюються можливості реалізації цих функцій, відповідно змінюються форми прояву та реалізації таких функцій.

На сучасному етапі розвитку функції бібліотеки повинні бути значно ширшими і глибшими, аніж просто зібрання, упорядкування, зберігання і надання доступу до інформації. Наведемо кілька основних аспектів, що демонструють значення бібліотеки як соціального інституту в умовах сьогодення:

- Освітній аспект: сприяння поширенню знань, підтримка навчального процесу, прищеплення вміння шукати і опрацьовувати інформацію, вміння вчитися, надання ресурсів для самоосвіти; забезпечення доступу до інформації (друкованих та електронних видань);

- Культурний розвиток: збереження культурної спадщини нації, формування національної ідентичності; популяризація літературних традицій та підтримка творчих ініціатив за допомогою організації культурних заходів;

- Інклюзія (інформаційна рівність): забезпечення рівного доступу до інформації для всіх верств населення, незалежно від місця проживання і місця знаходження, віку, стану здоров'я і рівня освіти;

- Соціальна інтеграція: формування громадського простору для комунікування, взаємодії; об'єднання користувачів за інтересами (тематичні клуби, лекції, культурні заходи тощо), формування згуртованості суспільства;

- Підтримка громадських ініціатив: співпраця з громадськими організаціями, підтримка соціальних проєктів, соціальні ініціативи орієнтовані на покращення життя громади.

Одним з основних напрямів АБП є створення ЕК, які надають можливість користувачам швидко знаходити потрібну інформацію. ЕК – це автоматизована система, що відображає структуровану інформацію про БР та полегшує їх пошук (пошук здійснюється за різними категоріями, ключовими словами тощо).

Впровадження ЕК значно заощаджує час, як користувачів, так і бібліотекарів.

Важливою інновацією є також впровадження бібліотечних інформаційних систем (БІС) (наприклад, Aleph, Koha, Sierra). Використання БІС автоматизує облік видання книг, здійснює контроль повернення та веде аналітику використання БФ.

Окрім того, БІС можна інтегрувати з RFID-технологіями, за рахунок чого можна автоматизувати процес видання-повернення книг.

Впровадження БІС має ряд важливих переваг:

- сприяє модернізації та автоматизації НБ;
- розширює доступ користувачам до інформації;
- забезпечує управління БФ;
- спрощує пошук і оброблення інформації;
- сприяють створенню цифрових бібліотек та цифрових архівів;
- сприяє інтеграції НБ у цифрове середовище.

Онлайн доступ до ресурсів цифрових бібліотек сприяє швидкому розвитку освіти та науки. ЦТ впевнено змінюють всі сфери життя людини, в тому числі освіту, науку, бізнес, діяльність бібліотек тощо. ЦТ забезпечують швидкісний доступ до інформації, забезпечують автоматизацію різноманітним процесів та інтеграцію інформації у Глобальну мережу.

Впровадження ШІ та чат-ботів дозволяє покращити комунікації з користувачами, автоматизує відповіді на типові запитання користувачів, надає персоналізовані рекомендації щодо вибору літератури.

ШІ та чат-боти активно впроваджуються в різні сфери, зокрема і в діяльність НБ, освіту, науку, бізнес та державне управління.

Важливим аспектом впровадження ЦТ є об'єднання бібліотек у глобальні інформаційні мережі, наприклад таких, як Європейська цифрова бібліотека та Світова цифрова бібліотека. Така трансформація сприяє створенню єдиного світового інформаційного простору, де БІР різних країн представлені для користування у стандартизованому форматі, а шукати інформацію можна декількома мовами. Такий підхід є надзвичайно корисним для людства, він забезпечує широкий доступ до світових знань, популяризує національні надбання, підтримує міжкультурний діалог, сприяє розвитку міжнародного партнерства [16].

Сучасні НБ активно підтримують створення вільних даних, основним завданням впровадження даного проєкту є забезпечення швидкого і вільного доступу до освітніх, наукових, історичних та культурних ресурсів.

Попри колосальні можливості впровадження принципів відкритих даних супроводжується і значними викликами, найвагомішим з яких є необхідність забезпечення безпеки інформації, персональних даних та охорона авторських прав.

БІС, орієнтовані на оцифрування культурної спадщини і тим самим забезпечення її збереження, є найбільш вагомими у глобальній стратегії охорони та поширення культурної спадщини.

За умов динамічного розвитку процесів цифровізації створення цифрових копій артефактів, рукописів, документів, світлин та інших унікальних документів є надзвичайно важливою можливістю зберегти культурну спадщину. Особливо важливим це є з врахуванням ризиків фізичного знищення, яке може відбутися в результаті воїн, природних лих, соціальних потрясінь чи звичайного фізичного зносу [17].

Впровадження в діяльність НБ ЦТ має значний вплив і на спосіб взаємодії користувачам з БІР. Прогресивним в цій сфері є впровадження онлайн-сервісів, які забезпечують швидкий та зручний доступ до БІР та різноманітних інформаційних платформ.

Однією з найбільших переваг є гнучкість цифрових бібліотек. Послугування мобільними застосунками, адаптивними веб-інтерфейсами та ХТ надає можливість користувачам взаємодіяти з ресурсами у віддаленому форматі. Такі інновації усувають проблеми часових та просторових бар'єрів.

Впровадження ЦТ сприяє також розширенню асортименту бібліотечних послуг в напрямках:

- доступ до інтерактивних освітніх платформ;
- надання онлайн-консультування;
- проведення вебінарів;
- цифрових виставок;
- організація віртуальних тематичних клубів;
- тощо.

Певною мірою сучасна бібліотека може впливати на зміну своєї ролі в інформаційному суспільстві, для цього НБ необхідно: постійно бути готовою до

змін; прогнозувати інформаційні потреби користувачів; шукати можливості впровадження інновацій; дотримуватись правил розробки відкритих систем; формувати структуру високошвидкісних мереж та мультимедіа; підтягувати кваліфікацію персоналу бібліотеки до роботи з ІКТ; налагоджувати співпрацю з іншими книгозбірнями та організаціями; думати та діяти в національному масштабі, як на глобальному, так і на локальному рівнях; надавати користувачам віддалений доступ до послуг бібліотеки; оцифровувати всю унікальну інформацію для розміщення на електронних ресурсах [19].

Трансформуючись в процесі свого розвитку, бібліотека як і раніше залишається культурно-цивілізаційним центром з функціями суспільного інституту.

Впровадження інноваційних технологій и управління бібліотекою здатне значно підвищити ефективність праці працівників бібліотеки та підвищити рентабельність. Сектор ЦТ пропонує значну кількість web-систем для автоматизації процесів управління бібліотекою. Найбільш популярними системами управління бібліотекою (СУБ) є КОНА, ALEPH, UniLib.

КОНА [20] це відкрита СУБ, орієнтована на автоматизацію бібліотечних процесів. Передбачено модулі для каталогізації книг та періодичних видань та інших матеріалів, також передбачено можливість введення бібліографічних даних, класифікації, визначення позицій та інших атрибутів. СУБ містить засоби для аналізу статистичних даних та складання звіту про результати роботи бібліотеки, в тому числі звіти про користування книгами, динаміка активності читачів тощо.

В ALEPH [21] передбачено модулі для каталогізації книг, які можна налаштувати під потреби конкретної бібліотеки, управління виданням і поверненням друкованої літератури (книг, періодичні видання тощо), в системі також передбачено доступ користувачам до каталогу через web-інтерфейс. Багатострокові та багатонаправлені текстові можливості забезпечуються повною підтримкою Юнікоду, що дає можливість користувачам взаємодіяти з системою на вибраній мові.

UniLib – СУБ з різноманітними функціями, в ній може бути включено модулі для ЕК, управління виданням і поверненням літератури, аналіз використання фондів бібліотеки. Також у випадках, коли користувач замовляє літературу, а її немає в фондах бібліотеки, таку літературу можна замовити в іншій бібліотеці. Система також передбачає спеціалізований пошук літератури. У UniLib передбачено можливість інтеграції з іншими СУБ [22].

Сучасна взаємодія НБ з користувачами стає частиною комплексного інформаційного середовища, що органічно поєднує комунікацію, навчання, розвиток творчих ініціатив. Залучення соціальних мереж (СМ) у діяльність НБ сприяє створенню динамічних спільнот для обміну досвідом, ідеями та знаннями [18, с. 12].

Управління бібліотеками в сучасних умовах потребує трансформації, адже традиційні методи і моделі управління вже є неефективними. Більшість бібліотек на сьогоднішній день відійшли від традиційного обслуговування користувачів і значно розширили свої функції змістивши вектор розвитку у бік просторової моделі бібліотеки, що потребує опанування цифрових технологій та впровадження нових послуг і продуктів для задоволення потреб споживача.

Важливим інструментом осучаснення діяльності НБ є впровадження ШІ. Застосування ШІ дозволяє автоматизувати рутинні бібліотечні процеси: систематизація і пошук інформації, обробка запитів, складання звітності тощо. А технології машинного навчання (МН) дозволяють швидко і достовірно аналізувати поведінкові моделі користувачів, формувати персональні рекомендації, визначати тренди та покращувати релевантність пошукових результатів. Впровадження ЦТ сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів НБ та формує зручне, інтуїтивно зрозуміле середовище для користувача.

Впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності надає нові можливості взаємодії з користувачами. Завдяки таким технологіям користувачі мають можливість з тривимірними інтерактивними моделями, віртуально подорожувати історичними фондами або бібліотечними архівами, детально досліджувати цифрові копії культурних артефактів. Такі новації сприяють

збереженню історично-культурної спадщини, формують нові підходи до навчання та пізнання навколишнього світу.

Технології віртуальної реальності все частіше використовуються в навчальному процесі.

Перспективним напрямом покращення бібліотечної діяльності є впровадження блокчейн-технологій, такі технології забезпечують прозорість процесу використання даних та захист прав інтелектуальної власності.

Блокчейн надає можливість ефективно регулювати доступ до БІР, забезпечує безпеку та формує довіру користувачів. Блокчейн може бути використано і з метою створення віртуальних сховищ, які здатні гарантувати збереження цифрової інформації незалежно від впливу зовнішніх факторів.

Використання ХТ дозволяє забезпечити мобільність та комфортність роботи з великими масивами даних.

Висновки до розділу 1

На трансформацію ринку бібліотечних послуг впливає багато факторів, основними з яких є: розвиток технологій та цифровізація, зміна потреб користувачів, а також економічні, політичні, технологічні та соціальні.

Одним з основних напрямів автоматизації бібліотечних процесів є створення електронних каталогів, які надають можливість користувачам швидко знаходити потрібну інформацію. Впровадження електронних каталогів значно заощаджує час, як користувачів, так і бібліотекарів.

Важливою інновацією є також впровадження бібліотечних інформаційних систем (наприклад, Aleph, Koha, Sierra). Використання бібліотечних інформаційних систем автоматизує облік видання книг, здійснює контроль повернення та веде аналітику використання бібліотечних фондів.

Окрім того, бібліотечні інформаційні ресурси можна інтегрувати з RFID-технологіями, за рахунок чого можна автоматизувати процес видання-повернення книг.

Онлайн доступ до ресурсів цифрових бібліотек сприяє швидкому розвитку освіти та науки. Цифрові технології забезпечують швидкий доступ до інформації, автоматизацію різноманітним процесів та інтеграцію інформації у Глобальну мережу.

Впровадження ШІ та чат-ботів дозволяє покращити комунікації з користувачами, автоматизує відповіді на типові запитання користувачів, надає персоналізовані рекомендації щодо вибору літератури.

Сучасні наукові бібліотеки активно підтримують створення вільних даних, основним завданням впровадження даного проєкту є забезпечення швидкого і вільного доступу до освітніх, наукових, історичних та культурних ресурсів.

Однією з найбільших переваг є гнучкість цифрових бібліотек. Послугування мобільними застосунками, адаптивними веб-інтерфейсами та хмарними технологіями надає можливість користувачам взаємодіяти з ресурсами у віддаленому форматі. Такі інновації усувають проблеми часових та просторових бар'єрів.

Впровадження цифрових технологій сприяє також розширенню асортименту бібліотечних послуг в напрямках: доступ до інтерактивних освітніх платформ; надання онлайн-консультування; проведення вебінарів; цифрових виставок; організація віртуальних тематичних клубів; тощо.

Сучасна взаємодія наукових бібліотек з користувачами стає частиною комплексного інформаційного середовища, що органічно поєднує комунікацію, навчання, розвиток творчих ініціатив. Залучення соціальних мереж у діяльність наукових бібліотек сприяє створенню динамічних спільнот для обміну досвідом, ідеями та знаннями.

Важливим інструментом осучаснення діяльності наукових бібліотек є впровадження ШІ. Застосування ШІ дозволяє автоматизувати рутинні бібліотечні процеси: систематизація і пошук інформації, обробка запитів, складання звітності тощо. А технології машинного навчання дозволяють швидко і достовірно аналізувати поведінкові моделі користувачів, формувати персональні рекомендації, визначати тренди та покращувати релевантність пошукових

результатів. Впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів бібліотеки та формує зручне, інтуїтивно зрозуміле середовище для користувача.

Впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності надає нові можливості взаємодії з користувачами. Завдяки таким технологіям користувачі мають можливість з тривимірними інтерактивними моделями, віртуально подорожувати історичними фондами або бібліотечними архівами, детально досліджувати цифрові копії культурних артефактів. Такі новації сприяють збереженню історично-культурної спадщини, формують нові підходи до навчання та пізнання навколишнього світу.

Перспективним напрямом покращення бібліотечної діяльності є впровадження блокчейн-технологій, такі технології забезпечують прозорість процесу використання даних та захист прав інтелектуальної власності.

Блокчейн надає можливість ефективно регулювати доступ до бібліотечних інформаційних ресурсів, забезпечує безпеку та формує довіру користувачів. Блокчейн може бути використано і з метою створення віртуальних сховищ, які здатні гарантувати збереження цифрової інформації незалежно від впливу зовнішніх факторів.

Використання хмарних технологій дозволяє забезпечити мобільність та комфортність роботи з великими масивами даних.

Сучасний користувач НБ має значно вищі потреби, ніж років десять тому. Сучасного користувача не задовольнить лише забезпечення доступу до БІР, його вимоги докорінно змінилися у бік використання цифрових технологій. Для користувача дедалі більшої актуальності набувають не первинні функції НБ, не сам доступ до БІР, а можливість комфортного і віддаленого доступу до ресурсів, зручність ЕК і пошукових систем, наявність так би мовити супутніх послуг.

Слід пам'ятати, що НБ є освітньо-культурним середовищем, де користувачі мають доволі високі запити. Цей факт суттєво змінює вимоги до НБ, вимагаючи від них нарощування сучасних інформаційно-аналітичних продуктів.

РОЗДІЛ 2 ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ОБРОБКИ ДАНИХ В ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

2.1. Загальна характеристика Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (ТОУНБ) була заснована ще у листопаді 1939 р. на базі націоналізованих комуністичною владою місцевих бібліотек українських («Просвіта»), польських («Товариство народних шкіл») та єврейських («Єврейське товариство імені Й. Перля») громадських товариств та деяких приватних колекцій. ТОУНБ була першою державною книгозбірнею на території нашої області.

ТОУНБ розпочала свою діяльність зі штатом працівників 23 особи. Читачам було запропоновано читальний зал і абонемент, також в книгозбірні функціонували такі відділи, як бібліографічний, спецфонд, обробка та комплектування книг, методичний кабінет.

Переважна кількість книжкового фонду була польською мовою (84%), книг українською мовою було значно менше, лише 10%, єврейською 4% та іншими мовами 2% [23].

Для безкоштовного користування на той час було представлено 35 тис. книг. Фонд книгозбірні розвивався, так з Вінницької області було передано 3 714 книг, з Одеської – 20 000 книг. І вже станом на кінець 1940 р. бібліотека вже налічувала 100 000 книг, послугами бібліотеки користувались 6 000 читачів, в середньому 250-300 читачів щодня [23].

Під час Другої світової війни приміщення книгозбірні та книжкові фонди було знищено і вже у червні 1942 р. бібліотека припинила функціонувати.

Роботу бібліотеки було відновлено у вересні 1944 р., розташована вона була у м. Чортків (на той час це був обласний центр), штат працівників налічував 19 осіб. Цього ж року як перший етап формування книжкового фонду, було започатковано облік видань, про даний факт свідчать записи в інвентарних книгах. Переважна

більшість книжкових надходжень мали обмежене тематичне спрямування – військово-історичні та виробничі тематики.

У 1946 р. бібліотеку було повернуто до м. Тернопіль. Книгозбірня на той час налічувала один читальний зал, відділ абонементу, книгосховище (яке було розміщено у коридорі), методичний кабінет та бібліографічний відділ.

Ім'я В.П. Затонського (відомий державний та партійний діяч того часу) бібліотеці було присвоєно у 1966 р. Це звання бібліотека носила до 1991 р.

Книгозбірня розвивалась, накопичувала книжковий фонд і у 1967 р. він вже становив 317 примірників. Розширився тематичний асортимент книг, додалися краєзнавча та наукова література. Започатковано видання своєрідного літопису життя краю та бібліографічного посібника.

У 1969 р. створено систематичний каталог і картотеку виконаних замовлень. Обмінно-резервний фонд книгозбірні поповнювався непрофільною і дублетною літературою, переданою з інших книгозбірень міста.

За період 1960-1969 рр. бібліотечний фонд збільшився на 42%, а протягом 1969-1971 рр. – на 30%, на початку 1980-х рр. цей показник досяг позначки 431 тис. примірників. У 1971 р. було сформовано відділ комплектування.

У 1984 р. книгозбірні присвоєно статус наукової бібліотеки та надано право на пріоритетне обслуговування певних груп читачів, до яких віднесено науковців, фахівців державного апарату, сільськогосподарського та промислового виробництва, працівників культури, освіти і частково студентство. Таке розширення читацької аудиторії призвело до необхідності удосконалення організаційної структури бібліотеки, було сформовано нові відділи: літератури іноземними мовами, технічної літератури, літератури з мистецтва, різноманітної інформації в сфері мистецтва і культури.

З 1991 р. почали системно надходити безкоштовні примірники літератури. Сформовано відділи бібліографії і краєзнавчої літератури. З 1993 р. почала отримувати літературу з діаспорних центрів. Також у 1993 р. створено електронний каталог, розпочато процес комп'ютеризації, створено локальну мережу. Комплектування фонду, оброблення і внесення надходжень до каталогу почало

здійснюватися в автоматизованому режимі. У 1996 р. бібліотеку було підключено до електронної пошти.

У вересні 2000 р. створено сектор автоматизації бібліотечних процесів та створено Інтернет-центр з двома робочими місцями, який було передбачено для зручності читачів.

Починаючи з 2001 р. бібліотека почала активну співпрацю, участь у спільних проєктах, з такими установами, як Посольство США в Україні, Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів, Міжнародний фонд «Відродження». Завдяки такій співпраці структуру бібліотеки було модернізовано, почали активно впроваджуватись інноваційні інформаційні технології. Результатом такої співпраці стало також розширення Інтернет-центру бібліотеки до п'яти робочих місць та можливість безкоштовного користування інтернетом [23].

З 2002 р. книгозбірня отримала сучасну назву – ТОУНБ, також цього року створено власний вебсайт, який надає доступ до електронних ресурсів та сервісів.

З 2003 р. створено за підтримки відділу преси, а також освіти культури Посольства США в Україні інформаційно-ресурсний центр, який отримав назву «Вікно в Америку», центр діє на базі відділу літератури іноземними мовами. Даний центр створено на зразок американської публічної бібліотеки. Центр оснащено мультимедійним обладнанням та орієнтовано на впровадження нових форм роботи з відвідувачами.

Також інновацією стало впровадження у 2004 р. «ІРБІС» (автоматизована бібліотечна система), забезпечує створення електронної картотеки статей.

ТОУНБ активно впроваджує у свою діяльність цифрові технології, що значно покращує якість обслуговування користувачів. Такими новаціями у 2004 р. стали участь у створенні Регіонального інформаційного центру та Регіонального інформаційного порталу «Тернопільщина». Проєкт реалізовано спільно з Міністерством культури України та Міжнародним фондом «Відродження». На початок 2020 р. такими новаціями скористалось доволі багато користувачів: кількість записів – 4799; кількість користувачів – 60124, кількість сеансів – 79704,

кількість переглядів – 117017, щоденно відвідувачів (середній показник) – 211. У 2009 р. за підтримки даного фонду сформовано Центр європейської інформації.

Завдяки впровадженню спільних проєктів, таких як «Інтернет для читачів публічних бібліотек» Тернопільщина посіла 15 сходинку у рейтингу безкоштовних інтернет-центрів для користувачів бібліотек.

З розвитком ТОУНБ постало питання в модернізації, так у 2006 р. сектор автоматизації переоснащено у відділ механізації та автоматизації процесів в бібліотеці, основним завданням якого є технічне обслуговування локальної мережі бібліотеки, на сьогоднішній день ця мережа об'єднує 72 комп'ютери, а також забезпечує діяльність Інтернет-центру бібліотеки та функціонування вебсайту.

Наступним етапом розвитку стало започаткування Електронного краєзнавчого каталогу.

У 2007 р. ТОУНБ прийняла участь у проєкті «Консорціум «Історична Волинь», учасниками даного проєкту були наукові обласні бібліотеки, краєзнавчі музеї та архіви таких українських міст, як Тернопіль, Рівне, Хмельницький, Житомир, Луцьк. У 2010 р. за програмою «Бібліоміст» сформовано Регіональний навчальний центр, який налічує 10 робочих місць і має безкоштовний доступ до Глобальної мережі. У 2011 р. за корпоративним проєктом створено Електронну бібліотеку краєзнавчих видань Тернопільської області, яка містить повнотекстові електронні краєзнавчі документи та надає вільний доступ для користувачів, на сьогоднішній день в ній розміщено 951 документ.

Також удосконалюється довідково-бібліотечне обслуговування, активно впроваджуються електронні інформаційні ресурси, що значно розширило інформаційну базу, дозволяє підвищити якість надання бібліографічних довідок всіх типів, а саме: тематичні, адресно-бібліографічні, уточнюючі бібліографічні та фактографічні. Для обслуговування віддалених користувачів створено віртуальну довідкову службу.

З 2018 р. розпочав функціонувати Зведений електронний каталог публічних бібліотек. З метою запобігання втратам унікальних видань, бібліотека підтримує е-каталог у актуальному стані.

З 2019 р. у ТОУНБ запроваджено автоматизацію обслуговування читачів та видання пластикових електронних читацьких квитків [23].

На сучасному етапі розвитку ТОУНБ є головним закладом у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування населення Тернопільського регіону, обласним книгосховищем, науково-дослідним, методичним та координаційним центром бібліотек регіону, містить депозитарій літератури за краєзнавчою тематикою, а також є центром книгообміну та міжбібліотечним абонементом.

Будівля ТОУНБ є архітектурним комплексом туристичної частина міста з загальною площею приміщень 1214 м², 21% від зазначеної площі призначено для обслуговування читачів. ТОУНБ щороку обслуговує близько 21 000 осіб, яким видається близько 500 000 друкованих творів.

ТОУНБ також містить значний фонд документів, який налічує 355,9 тис. примірників (станом на 01.01.2024 р.), в тому числі:

- книжок і брошур – 230,3 тис.;
- газет і журналів – 63,6 тис.;
- електронних і аудіовізуальних видань – понад 2 тис.

ТОУНБ обслуговують 68 бібліотечних працівників, з яких 62 мають вищу освіту [33].

Користувачі ТОУНБ також мають отримати додаткові послуги до яких належить: пересилка документів (міжбібліотечний абонемент); електронна доставка замовлених документів; складання бібліографічних списків для курсових, кваліфікаційних та наукових робіт; формування каталогів для власних бібліотек та бібліотек юридичних осіб; послуги ксерокопіювання; послуги сканування.

ТОУНБ розвиває один з найкращих в Україні регіональний центр краєзнавчої бібліографії. Також проводиться значна видавнича та довідково-інформаційна діяльність.

Вийшли друком бібліографічні покажчики:

- Театральна Тернопільщина (2002 р.);
- Музична Тернопільщина (2008 р.);
- Митці Тернопільщини (2015 р.).

Наукові доробки ТОУНБ отримали визнання та перемогу у конкурсах:

- «Я все зробив, що міг зробити» (І. Огієнко, 2008);
- «Митці Тернопільщини. Ч. 1» (2016)

ТОУНБ активно реалізує науково-методичну допомогу різним бібліотекам Тернопільщини, а саме: розробляє рекомендаційні рішення щодо модернізації та збереження бібліотечної системи нашої області; систематично здійснює аналіз ефективності діяльності централізованих бібліотечних систем, а також бібліотек громад; організовує навчання із підвищення кваліфікації; розробляє методичні рекомендації; надає допомогу бібліотекам регіону на місцях; вносить пропозиції до керівних органів щодо підвищення якості бібліотечної роботи; здійснює координацію діяльності методичних центрів бібліотек; тощо.

Вагомим досягненням бібліотеки є збільшення фонду україномовних видань за період незалежності України;

Ресурси ТОУНБ відображено на рис. 2.1.

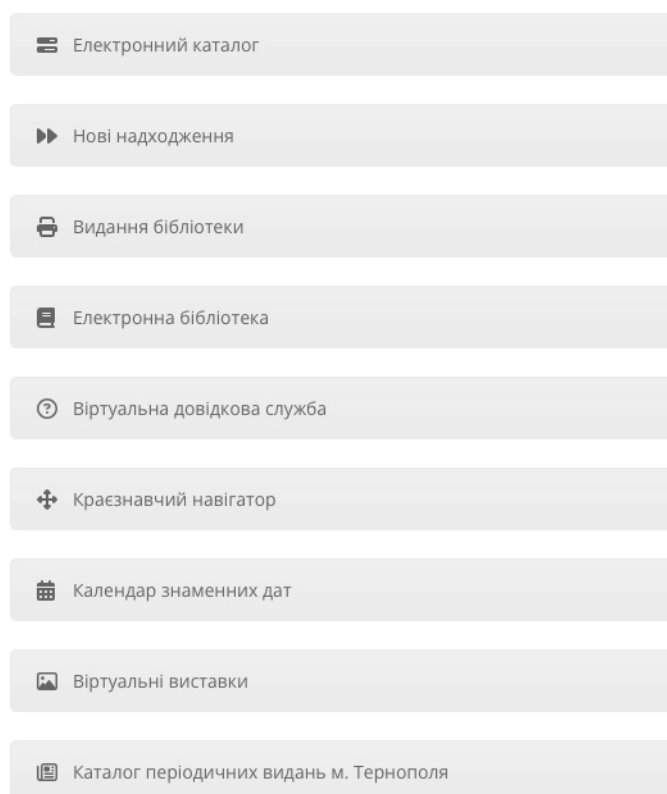

Рисунок 2.1 – Ресурси ТОУНБ [23]

1) Електронний каталог (див. рис 2.1) містить бази даних:

- е-каталог книг (за універсальною тематикою, період до 2017 р.);
- е-картотека статей (за універсальною тематикою, період з 2004 р.);
- е-краєзнавчий каталог (період з 2006 по 2017 рр.);
- «Історична Волинь» (період 2006-2017 рр.);
- е-каталог документів іноземними мовами (за універсальною тематикою, період до 2017 р.);
- е-картотека статей іноземними мовами (період з 2009 по 2017 рр.);
- картотека документів, що не були опубліковані (період з 2006 по 2017 рр.);
- картотека музичних творів (період з 2007 р. по теперішній час);
- «Культура Тернопільщини» (період до 2024 р.);
- е-бібліотека повнотекстових видань;
- е-картотека рідкісних та цінних видань (період з 2008 р. по теперішній час);
- е-картотека документів, що стосуються питань євроінтеграції України (період з 2009 по 2017 рр.);
- каталог газет та журналів;
- різноманітні е-колекції.

2) секція «Нові надходження» (див. рис 2.1) містить заархівовані видання систематизовані за роками та місяцями;

3) секція «Видання бібліотеки» містить: бібліографічний покажчик; інформаційні бюлетені; матеріали конференцій; бібліотечну аналітику; методичні рекомендації; інші видання.

4) секція «Електронна бібліотека» містить пошукову систему, яка дозволяє легко знайти потрібне користувачу електронне видання;

5) секція «Віртуальна довідкова служба» (ВДС) – онлайн служба, дає інформацію віддаленим користувачам на разові запити щодо пошуку інформації. Користувач може знайти інформацію самостійно скориставшись методичним розділом «Архів».

6) краєзнавчий навігатор (див. рис. 2.1) містить е-каталог та бази даних, цифрові ресурси та колекції, мультимедійні ресурси; анонси.

7) закладка «Календар знаменитих дат» містить систематизовану за роками інформацію;

8) закладка «Віртуальні виставки» містить перелік виставок з змістом яких можна ознайомитись на електронних ресурсах;

9) закладка «Каталог періодичних видань м. Тернопіль» містить інформацію, подану в зведеній картотеці та каталозі газет.

Електронні ресурси ТОУНБ містять річну інформацію щодо планів роботи на поточний рік та звітів про виконання цих планів за звітний період. Річні звіти публікуються в електронному вигляді з 2006 р. (див. Додаток Д).

Для можливості порівняння запланованого і виконаного, е-ресурс бібліотеки розміщує план роботи на рік, а по закінченню звітнього періоду – звіт про проведену роботу. Електронні ресурси ТОУНБ містять також інформацію про різноманітні проекти, що реалізує бібліотека (рис. 2.2).

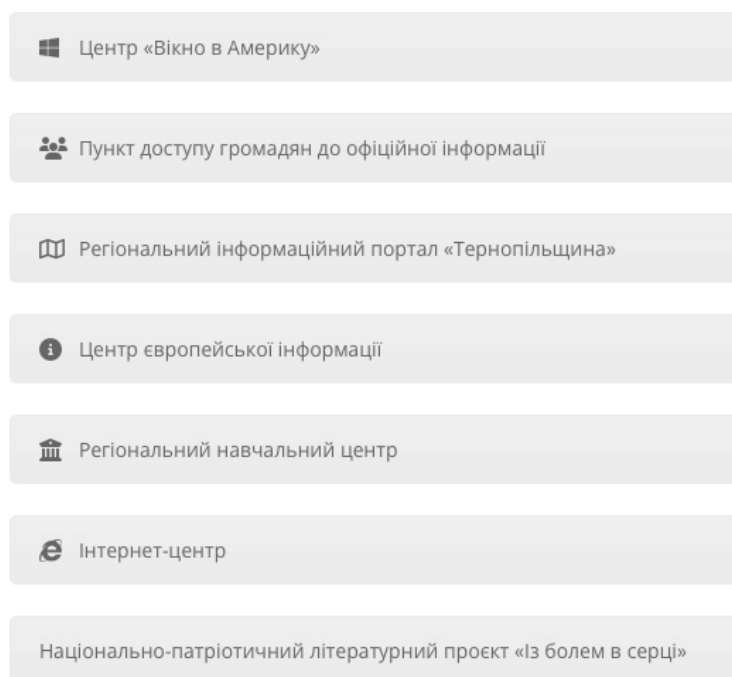

Рисунок 2.2. Проєкти ТОУНБ [33]

Отже, ТОУНБ на сьогоднішній день є інформаційним, культурним, освітнім осередком, головним бібліотечним закладом регіону, який забезпечує доступність бібліотечних фондів та повну інформацію про їх кількісний і якісний склад для всіх користувачів.

2.2 Використання цифрових технологій обробки даних у діяльності досліджуваної установи

ТОУНБ – на сьогоднішній день є головним закладом обслуговування користувачів у інформаційній, культурній та освітній сфері, основним зберігачем творів друку в регіоні. ТОУНБ містить депозитарій краєзнавчої літератури, є центром краєзнавчої бібліографії, обміну книгами, регіональним науково-дослідним і методичним центром щодо питань сучасного стану та прогнозування розвитку бібліотечної справи. За своєю сутністю є головним бібліотечним закладом регіону.

Основними етапами оцифрування документів у ТОУНБ є наступні: сканування документів; розпізнавання тексту; редагування та форматування; архівування та збереження; публікація та доступ.

Особлива увага приділяється збереженню рідкісних і особливо цінних документів (рис 2.3).

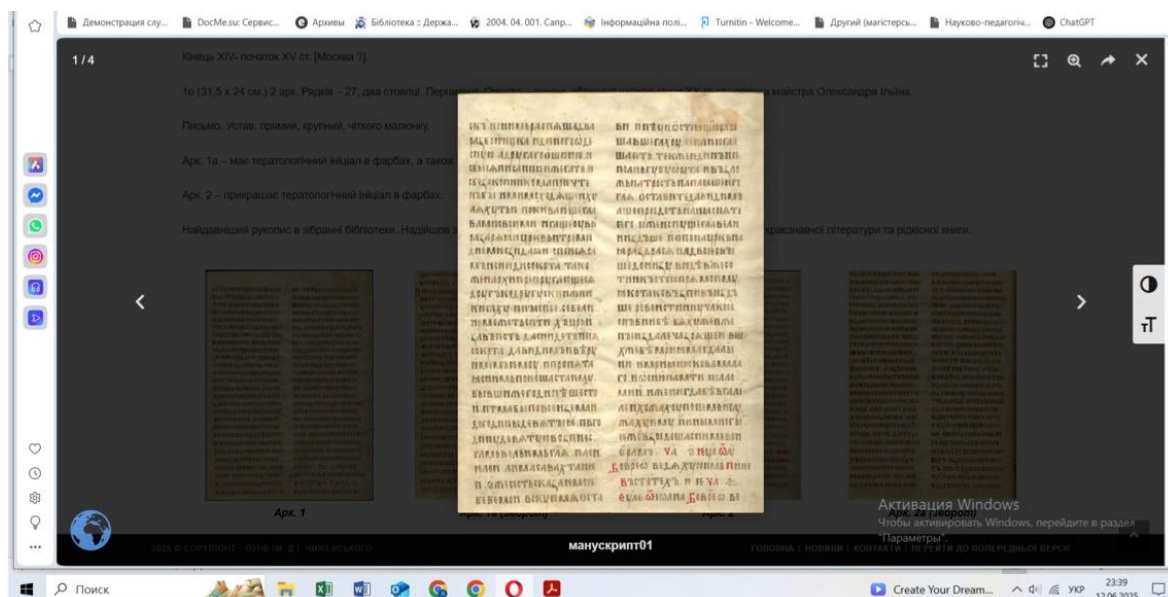

Рисунок 2.3 – Оцифрування рідкісних і особливо цінних документів

ТОУНБ активно впроваджує інновації у свою діяльність, так активно розвивається автоматизація бібліотечних процесів, комп'ютеризація читальних залів з можливістю користування безкоштовним Інтернетом, з метою забезпечення зручності користування бібліотечним фондом значна частина примірників книг, журналів, газет та іншого оцифровані та забезпечено можливість віддаленого доступу до цифрових фондів бібліотеки.

ШІ в ТОУНБ використовується для вдосконалення інформаційного пошуку, аналізу великих обсягів даних і надання персоналізованих рекомендацій читачам.

Чат-боти та віртуальні асистенти допомагають швидко знаходити необхідні книги, відповідати на запити користувачів та надавати довідкову інформацію. У бібліотеках та архівах може використовуватися у процесі оцифрування та аналіз текстів, в інтелектуальних пошукових системах. При цьому прогнозовано відбуватиметься зміна ринку праці, актуалізуватимуться питання співпраці людини і ШІ.

Доповнена (AR) та віртуальна реальність (VR) відкривають нові можливості для навчання та досліджень. У ТОУНБ створюються інтерактивні виставки, віртуальні тури та навчальні програми, які допомагають глибше зануритися в матеріал і покращують користувацький досвід.

У сфері культури маємо справу з віртуальними турами бібліотеками та архівами, AR-доповнення до книг та історичних експозицій.

Концепція відкритого доступу (Open Access) сприяє поширенню наукових знань без фінансових та технічних обмежень. ТОУНБ активно співпрацює з платформами, такими як arXiv, DOAJ, OpenAIRE, щоб зробити наукові статті та дослідження доступними для всіх. Відкритий доступ (Open Access, OA) – це принцип поширення наукових та культурних матеріалів в Інтернеті безкоштовно для всіх користувачів, тобто без обмежень на доступ до них. Це один із найважливіших аспектів сучасного розвитку науки та інформаційного середовища, що забезпечує вільний доступ до знань і сприяє їх поширенню серед дослідників, студентів, а також широкої аудиторії.

Блокчейн може використовуватися для безпечного управління авторськими правами, ведення електронних реєстрів та автентифікації цифрових документів. Це допомагає забезпечити прозорість обліку ресурсів та їх довготривале збереження. У концепції smart city (розумне місто) основним принципом є інтеграція цифрових технологій для покращення якості життя жителів, ефективного використання ресурсів і створення інноваційного середовища. ТОУНБ вже давно вийшли за межі традиційних закладів для зберігання книг і стали активними учасниками цієї інфраструктури, інтегруючи новітні технології та розширюючи свої функції. ТОУНБ стала важливими центрами для надання доступу до інформації, що стосується місцевої влади, громадських послуг, культурних подій та інших важливих аспектів життя міста. Вони можуть бути основним джерелом для отримання офіційних даних, новин та інформації про громаду. В умовах smart city ТОУНБ пропонує різноманітні освітні програми, курси та тренінги для розвитку цифрових навичок, що є важливими для сучасного суспільства. Заняття проводяться по використанню ІКТ, фінансовій грамотності.

ТОУНБ стає важливими елементом smart city-інфраструктури, надаючи доступ до інформації через мобільні додатки, інтерактивні стенди та онлайн-платформи.

Вікторини на основі прочитаних книг або авторів сприяють закріпленню знань і розвитку пам'яті. Вони можуть бути як індивідуальними, так і командними, де учасники змагаються за правильні відповіді.

ТОУНБ докладас значних зусиль для забезпечення позитивного іміджу та якісної ділової комунікації. Здобутки ТОУНБ з моменту початку її діяльності і по сьогоднішній день описано у попередньому питанні розділу.

З метою популяризації бібліотеки та залучення читачів, ТОУНБ систематично проводить засідання Клубу шанувальників книги, різноманітні презентації новинок, книжкові виставки, акції для ЗСУ, різноманітні заходи для молоді, заходи історичного характеру.

З метою популяризації бібліотеки, заохочення до користування послугами бібліотеки та підтримки соціально значущих проєктів, ТОУНБ систематично проводить різноманітні акції (рис. 2.4).

+ БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОГО ВОЇНА
+ «КНИЖКА — ДЖЕРЕЛО ВОДИ ЖИВОЇ!»
+ ДЕКАДА ВІДКРИТИХ ДВЕРЕЙ
+ КНИГИ У ПОШУКАХ ЧИТАЧА
+ МИЛОСЕРДЯ ЧЕРЕЗ КНИГУ
+ ПОДАРУЙ БІБЛІОТЕЦІ КНИГУ
+ УКРАЇНСЬКИЙ ДОНБАС

Рисунок 2.4. Акції ТОУНБ [23]

Фонд документів ТОУНБ є універсальним і налічує 335,9 тис. примірників (станом на 01.01.2024 р.). На зазначений період в ТОУНБ працювало 68 бібліотечних працівників, з яких 62 працівника мають вищу освіту.

До основних послуг, які ТОУНБ пропонує своїм користувачам належать:

- можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про бібліотечні фонди;

- при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки;

- отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах ТОУНБ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ТОУНБ надбала за кошти від власної господарської діяльності);

- користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій;

- отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет;

- для роботи в ТОУНБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети;

- бути учасником масових заходів, що проводить ТОУНБ;

- користуватись іншими послугами, які надає ТОУНБ, в тому числі на комерційній основі;

- для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації;

- для користувачів похилого віку та осіб з інвалідністю передбачено послугу книгоношення [23].

ТОУНБ також пропонує користувачам платні послуги, перелік таких послуг і розцінки розміщено на офіційному сайті бібліотеки.

З метою формування актуальних планів заходів ТОУНБ невинно моніторить настрої та очікування реальних і потенційних користувачів послугами бібліотеки.

Опрацювавши етапи розвитку і сучасний стан ТОУНБ, нами зібрано інформацію про:

значущість книгозбірні в регіоні, обсяг послуг, що пропонується користувачам; важливість діяльності книгозбірні, як «музею краєзнавчої інформації», історичної спадщини;

рівень впровадження інноваційних технологій;

рівень автоматизації бібліотечних процесів;

частку охоплення ринку;

рівень комунікації з діловими партнерами, різноманітними фондами, в тому числі і зарубіжними; створення та діяльність різноманітних читацьких клубів за інтересами;

волонтерську діяльність книгозбірні; участь у громадських проектах;

прищеплення молоді любові до читання; співпрацю з ЗМІ;

співпраця з державними структурами;

співпраця з навчальними закладами;

менторство щодо інших бібліотечних установ;

розроблення методичних рекомендацій;

надання супутніх послуг користувачам бібліотечних послуг та багато іншого.

Для розуміння сильних і слабких сторін, ринкових загроз та можливостей розвитку ТОУНБ проведемо SWOT-аналіз (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - SWOT-аналіз ТОУНБ

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - потужний поліфункціональний, методичний та науково-інформаційний центр; - високий рейтинг; - потужна е-бібліотека; - віртуальна довідка; - е-каталог; - віртуальні виставки; - регіональний інформаційний портал; - клуби за інтересами; - е-колекції і ресурси; - мультимедійні ресурси; - сучасний ремонт бібліотеки, комфортні зали, комп'ютерне обладнання та безкоштовний Інтернет; - оцифрування та розміщення в широкому доступі унікальних творів - основна частина персоналу бібліотеки має вищу освіту; - розвинута корпоративна культура; - часті публікації в місцевих ЗМІ; - забезпечення для користувачів можливість віддаленого доступу до ресурсів бібліотеки; - комфортні умови праці; - дружній колектив, який об'єднаний спільною метою розвитку бібліотеки та любов'ю до книги; - участь у соціальних проектах; - тематичні клуби; - тематичні зустрічі і конференції - допомога ЗСУ і ВПО; - проведення різноманітних акцій 	<ul style="list-style-type: none"> - зниження частки читачів друкованої книги; - складності фінансування; - недостатній штат працівників; - низький рівень заробітної плати; - переважна кількість працівників старшого віку, молодь не приваблює рівень заробітної плати; - наявність конкурентів – наявність свого роду «товару-замінника» - електронні книги, аудіокниги; - висока вартість літератури
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - розвиток ділового партнерства з міжнародними фондами; - поглиблення ділового партнерства з Посольством США в Україні - продовження автоматизації бібліотечних процесів; - розвиток краєзнавчого напрямку 	<ul style="list-style-type: none"> - динаміка зниження частки читачів друкованої книги; - хронічний стрес через війну, що негативно позначається як на користувачах, так і на працівниках бібліотеки; - зростаюча конкуренція з боку е-ресурсів; - перебої з електроенергією та Інтернет; - загрози руйнування

ТОУНБ створює умови для безперервної бібліотечної освіти, на базі бібліотеки створено регіональний навчальний центр, де проводяться курси підвищення кваліфікації для працівників публічних бібліотек нашої області, такі курси можуть бути як офлайн, так і онлайн.

Також ТОУНБ систематично проводить тренінги з бібліотечної справи. Кожен тренінг розрахований на 2 години, бажаючи можуть взяти участь в таких тренінгах безпосередньо в ТОУНБ, або ж замовити певний комплект тренінгів для своїх працівників, також ТОУНБ може провести виїзні заняття.

ТОУНБ систематично проводить освітні семінари для фахівців бібліотек. Проводяться консультації з досвіду роботи.

До послуг користувачів ТОУНБ зведений ЕК публічних бібліотек нашої області. За допомогою такого ЕК можна шукати документи, передивлятися інформацію про ці документи, нагромаджувати інформацію та виводити її на друк. Знайти необхідний документ у зведеному ЕК можна як за допомогою атрибутів (назва, автор (автори), інша вихідна інформація), так і за тематичною приналежністю документів.

ТОУНБ для користувачів пропонує електронну бібліотеку (див. Додаток Б), в якій користувач може у віддаленому форматі знайти необхідний йому документ.

ТОУНБ має електронну бібліотеку періодичних видань, перелік поточних видань подано в Додатку В. Також для користувачів пропонується віртуальна довідка, до якої можна звернутися на сайті бібліотеки (див. Додаток Д). Віртуальна довідкова служба (ВДС) ТОУНБ – це електронна служба ТОУНБ, яка призначена для виконання разових запитів віртуальних користувачів, передбачає пошук різного роду інформації. ВДС є структурною одиницею інформаційного сервісу ТОУНБ.

Основні принципи роботи ВДС:

- інклюзія, безкоштовне користування;
- універсальність характеру запитів;
- виконання запиту в реальному часі;
- всі запити є обов'язковими до обробки;

- якщо запит неможливо виконати, користувач про це обов'язково буде повідомлений;

- лаконічність взаємодії між користувачем і працівником бібліотеки;

- інформація про користувачів не розголошується.

Для зручності користувачів ТОУНБ має електронний краєзнавчий навігатор (див. Додаток Е). Навігатор містить такі рубрики: ЕК бази даних; мультимедійні ресурси; цифрові колекції та ресурси; анонси.

Також щодо електронних ресурсів в ТОУНБ є календар знаменитих дат, віртуальні виставки, е-каталог періодичних видань м. Тернополя.

Значні зусилля фахівці ТОУНБ докладають для збереження особливо цінних і рідкісних фондів. Старі рукописні чи навіть друковані книги швидше, ніж інші документи під впливом часу та механічного впливу (гортання сторінок) зазнають пошкоджень, що потребує вчасної реставрації таких видань. Відновлення таких документів є складним і витратним процесом. Навіть за умови забезпечення всіх необхідних елементів і повного фінансування, 100% збереження фондів у початковому вигляді є неможливим. На допомогу в таких питаннях приходять сучасні технології – переведення у цифрові копії. Щоправда питання збереження оригінальних пам'яток це не вирішує.

Для збереження книжкового фонду використовують технології електронної консервації, що дозволяє запобігти процесам старіння видання та мінімізувати втрати. Оцифрування документів дозволяє організувати правильний процес збереження, адже використовують цифрові копії, а оригінальні документи зберігаються за належних умов.

ТОУНБ успішно використовує АБІС ІРБІС. З метою забезпечення збереження цінних документів використовується безконтактний метод сканування за допомогою сучасного планетарного сканера для документів і книг з обмеженням кута розгортання. В даний пристрій вбудовано оптику для масштабування з автоматичним фокусуванням, процедура проводиться на V-подібному столі з двома абсолютно незалежними пластинами, які зручні для нахилання і підлаштування, таке обладнання якнайкраще підходить до роботи з цінними та

складними в роботі оригіналами, в тому числі крихкими і старими виданнями, які небезпечно широко розгортати.

Після процедури сканування проводиться робота на спеціальних комп'ютерних станціях. Ця робота надзвичайно складна і трудомістка. Фахівці покровоно здійснюють кадрування зображення, усуваються різного роду спотворення «картинки», текст вирівнюється, проводиться додаткова корекція для максимального відтворення особливостей оригінального об'єкту (зовнішній вигляд, візуальні особливості, текстуру паперу тощо) [25, с. 14].

В ТОУНБ діє затверджена наказом директора ТОУНБ антикорупційна програма в якій прописано перелік антикорупційних заходів у діяльності ТОУНБ, основні антикорупційні стандарти і процедури ТОУНБ. Бібліотека не рідше одного разу на рік проводить оцінку корупційних ризиків, порядок діяльності комісії з оцінки корупційних ризиків та склад такої комісії затверджується директором ТОУНБ. Звіт про проведену оцінку корупційних ризиків подається директору ТОУНБ, текст самого звіту дається працівникам бібліотеки для ознайомлення.

При прийнятті працівників на роботу в ТОУНБ проводиться обов'язкове вступне ознайомлення з нормативно-правовою базою, що регулює питання протидії корупції. Положення про протидію корупції включено до трудового розпорядку ТОУНБ.

Також в даному положенні прописано норми професійної етики працівника ТОУНБ, яких працівник, під час виконання своїх професійних обов'язків зобов'язаний неухильно дотримуватись.

2.3. Моделювання стратегії впровадження цифрових технологій обробки даних в досліджуваний установі

На сучасному етапі відмічається динамічний розвиток ІКТ значної трансформації зазнав підхід до моделювання стратегічного управління БІР та шляхів його побудови в окремій бібліотечній установі.

ТОУНБ використовує у роботі сучасні ІКТ й системи опрацювання даних, приймає активну участь у формуванні інфопростору, надає користувачам вільний доступ до світових інформресурсів та є виробником власних інформресурсів.

Моделювання ефективної стратегії управління БРІ як комплексний напрям є надзвичайно актуальним в теперішній політичній, соціальній та економічній ситуації. Сучасні бібліотеки, в тому числі і ТОУНБ, стикаються з численними викликами:

- зміни інформаційний запитів користувачів;
- стрімкий розвиток цифрових технологій;
- зростання конкуренції, в першу чергу, на нашу думку, конкуренції з боку так би мовити «товарів-замінників»;
- складна ситуація з фінансуванням;
- постійні небезпеки внаслідок війни;
- стан хронічного стресу у користувачів бібліотеки, що теж певною мірою впливає на їх інформаційні запити та інтенсивність користування послугами бібліотеки;
- значна демографічна криза, що суттєво зменшує кількість потенційних користувачів;
- та багато іншого.

Така ситуація потребує систематичного та всебічного моніторингу, аналізу та оцінювання. Впровадження ефективної стратегії управління БРІ на основі обґрунтованого підходу дозволить чітко вибудувати алгоритм послідовних кроків до підвищення ефективності діяльності бібліотеки.

Стратегічне управління бібліотекою (СУБ) ТОУНБ – це управління, що насамперед, будується на кадровому потенціалі бібліотеки (адже, як відомо, кадри вирішують все), орієнтація функції ТОУНБ на потреби користувачів, прогноз змін у потребах користувачів, здатності оперативно реагувати та вчасно впроваджувати зміни в роботі книгозбірні відповідно до викликів внутрішнього і зовнішнього середовища, що дозволить ТОУНБ успішно розвиватися в довгостроковій перспективі.

Стратегічне управління насамперед передбачає визначення стратегічної ідеї, проміжних орієнтирів, місії, візії та чітко сформованих цінностей [26].

Стратегічна ідея розвитку ТОУНБ в довготривалій перспективі полягає, на наш погляд, у формуванні концепції просторової моделі бібліотеки.

Проміжні орієнтири мають бути визначені відповідно від визначених цілей та аналізу можливостей бібліотеки, тобто слід співставити чого ми хочемо досягти? і на що ми маємо реальні і потенційні можливості?

Місія бібліотеки має бути визначена обов'язково, це потрібно для того, щоб дати відповіді на запитання:

- Чому працює ТОУНБ?
- Для кого працює ТОУНБ?
- Як працює ТОУНБ?

Такий елемент як «візія» відображає бачення ТОУНБ майбутнього, тобто необхідно сформулювати очікувані результати. Бачення бібліотеки в майбутньому можна сформулювати, як просторова модель бібліотеки, яка є комфортною для користувача не прив'язуючи його до конкретної локації і часу з всюдосяжністю інформаційних ресурсів, попри основні функції, бібліотека, це простір для розвитку, спілкування та самореалізації, виховання загальнолюдських цінностей та прищеплення любові до прекрасного (мистецтво) і бажання розвиватися протягом всього життя. В такій бібліотеці має бути комфортно вчитися, займатися науковими дослідженнями і проводити дозвілля.

Стратегія управління також передбачає розроблення цінностей, до яких, на нашу думку, слід віднести: інклюзію, максимально якісне задоволення потреб користувачів, створення комфортних умов та задоволення якістю обслуговування. Також слід пам'ятати, що бібліотека, це певною мірою музей історії (історії рідного краю, літературні пам'ятки, збереження особливо цінних і рідкісних примірників творів та інше). Отже, стосовно історичної спадщини, то цінностями бібліотеки є збирання, реставрація, належне зберігання та збереження для майбутніх поколінь пам'яток про видатні постаті і їх праці, можливість ознайомитись з цими працями в оригіналі.

Як зазначає Бруй О.М. в своєму дисертаційному дослідженні, стратегія бібліотеки – це цілісне бачення майбутнього розвитку бібліотеки, яка планується досягти за допомогою реалізації визначених цілей у визначених напрямках і заданих напрямках [27].

Основні запитання, на які повинно дати відповіді стратегічне управління:

- де і на якому рівні розвитку перебуває ТОУНБ? (відповіді на це запитання присвячено два попередні підрозділи кваліфікаційного дослідження);

- де і в якому стані ТОУНБ буде через 3, 5, 10 років?

- в який спосіб і за допомогою яких ресурсів та інструментів ми можемо досягти бажаного результату?

Керівником з стратегічного управління в ТОУНБ є директор, виконавці – має бути сформована стратегічна робоча група з провідних фахівців бібліотеки. Відправною точкою є попереднє бачення майбутнього ТОУНБ, тобто має бути окреслено вектор розвитку книгозбірні. Для формування такого бачення має бути опрацьовано інформацію про вплив на діяльність книгозбірні внутрішнього і зовнішнього середовища. Така інформація подається в систематизованому і несистематизованому вигляді [28]. До систематизованої інформації належать річні звіти бібліотеки, також це можуть бути і інші звіти, що стосуються діяльності бібліотеки, це буде інформація про внутрішнє середовища. Що зовнішнього середовища, то прикладами систематизованої інформації можуть бути результати проведених досліджень, як наприклад дослідження ставлення мешканців м. Тернополя до користування послугами ТОУНБ, або ж результати дослідження настроїв потенційних користувачів книгозбірні щодо саморозвитку. А слід зазначити, що потенційними користувачами ТОУНБ є всі мешканці м. Тернопіль та навколишніх населених пунктів, а якщо брати до уваги електронні ресурси бібліотеки, то коло потенційних користувачів електронними ресурсами є необмеженим.

Також систематизованою інформацією про зовнішнє середовище будуть статистичні та аналітичні дані щодо демографічних, економічних, соціальних та інших показників розвитку як Тернопільської області, так і країни в цілому.

ТОУНБ слід чітко визначитись з цільовими групами, бо слід розуміти, що діяльність бібліотеки орієнтована на широкі верстви населення, які мають різні запити і різні потреби, це можуть бути студенти, які користуються послугами бібліотеки здебільшого для навчання, це можуть бути науковці, яким потрібна вже більш серйозна наукова література та можливість проводити власні дослідження, це можуть бути школярі, які використовують послуги бібліотеки для поглиблення шкільної програми тощо. Таких користувачів необхідно згрупувати за їх потребами. Під кожен цільову групу має бути розроблено комплекс заходів для максимально якісного задоволення їх потреб. Для цього слід чітко визначити можливості ТОУНБ, як теперішній стан таких можливостей, так і прогнозний, до того ж слід розуміти, що прогноз слід будувати за оптимістичним, реалістичним і песимістичним сценаріями, тобто у нас має бути план А, Б, В. Для всього цього використовують спеціальний інструмент, що дає можливість оцінити ресурси бібліотеки: матеріальні, фінансові, потенціал персоналу бібліотеки, інформаційні, технічні й технологічні та інше. Для сучасної бібліотеки основу для формування більшості бібліотечних продуктів і послуг становлять інформаційні ресурси. Здатність управляти ними формує ефективність основних процесів бібліотеки [29].

Слід вбрати до уваги, що при оцінюванні БІР книгозбірні важливим показником для визначення потенціалу бібліотеки, який визначає її стан інформатизації є матеріально-технічне забезпечення. Слід також брати до уваги, що машинний парк книгозбірень відрізняється і за потужністю ПК [31].

Комп'ютерне обладнання ТОУНБ є сучасним, бібліотека не так давно було доукомплектована ПК для користувачів, також книгозбірня оснащена і багатьма іншими видами обладнання, основним призначенням якого є робота користувачів з електронними ресурсами бібліотеки. Також важливим показником є автоматизація робочого місця бібліотекаря. Констатуємо, що на сьогоднішній день робочі місця бібліотекарів ТОУНБ автоматизовано відповідно до потреб бібліотеки, що дозволяє якісно виконувати посадові обов'язки. Також важливим показником є аналіз стану організації локальних мереж. Комп'ютерний парк та комунікації в ТОУНБ відповідають запитам бібліотеки, але тим не менше у зв'язку

з динамічним розвитком технологій це питання потребує постійного доопрацювання, обладнання доволі стрімко морально застаріває, тому потребує регулярної модернізації чи повного оновлення. ТОУНБ надає можливість користувачам безоплатного цілодобового користування Інтернет. ТОУНБ на перспективу планує збільшити швидкість передачі даних. Також у ТОУНБ створено власний web-сервер на якому представлено повну інформацію про ресурси і послуги книгозбірні. ТОУНБ також має власний онлайн каталог, пошукову систему, також функціонує зведена пошукова система для публічних бібліотек нашої області. Попри значні конкурентні переваги ТОУНБ запити споживачів постійно змінюються, зростають вимоги до технічного забезпечення, тому книгозбірні потрібно систематично досліджувати зміну споживчих настроїв та технологічні можливості ринку.

Пропонуємо для зміцнення конкурентних позицій ТОУНБ в стратегічній перспективі реалізувати такі заходи:

1. Аналіз поточної ситуації на ринку бібліотечних послуг (SWOT-аналіз):

- визначення сильних і слабких сторін в діяльності бібліотеки, ринкових загроз та можливостей розвитку;

- врахування отриманих результатів аналізу при моделюванні стратегії управління БІР.

2. Визначення стратегічних цілей управління БІР:

- формування чітких, досяжних і вимірюваних цілей розвитку для ТОУНБ з урахуванням актуальних на сьогодні і прогнозних потреб користувачів та соціокультурних особливостей регіону.

3. Планування дій:

- формування стратегічних планів дій (коротко-, середньо- і довгострокових);
- визначення конкретних ініціатив та реалістичних проєктів, орієнтованих на досягнення визначених цілей.

4. Залучення стейкхолдерів (зацікавлених сторін):

- ефективна взаємодія з громадськістю та цільовими аудиторіями ТОУНБ;

- залучення працівників бібліотеки, користувачів та представників широкої громадськості до розроблення стратегії управління БІР ТОУНБ.

5. Технологічна модернізація:

- впровадження в роботу ТОУНБ сучасних технологій для покращення доступу до продуктів, послуг і сервісів бібліотеки;

- удосконалення е-каталогів, онлайн-сервісів та інших нововведень.

6. Навчання та розвиток кадрів:

- забезпечення безперервного та якісного навчання бібліотекарів, підвищення якості цифрової грамотності.

7. Моніторинг та оцінювання:

- систематичне проведення моніторингу, проведення різноманітних досліджень потреб та побажань користувачів та потенційних користувачів; дослідження рівня попиту на продукти і послуги бібліотеки; визначення рейтингу бібліотеки;

- за необхідності коригування стратегічних планів;

- впровадження чіткої системи оцінювання якості обслуговування користувачів бібліотеки.

8. Гнучкість та адаптація:

- здатність вносити корективи до кроків реалізації стратегії відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища;

- гнучкість у пошуку альтернативних варіантів вирішення поставлених завдань.

Висновки до розділу 2

ТОУНБ було засновано у 1939 р. шляхом об'єднання націоналізованих радянською владою місцевих бібліотек єврейських, польських і українських громад. Сучасна ТОУНБ є головним закладом регіону у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування, який обслуговують 68 бібліотекарів, з яких 62 з вищою освітою.

До основних послуг, які ТОУНБ пропонує своїм користувачам належать: можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про бібліотечні фонди; при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки; отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах ТОУНБ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ТОУНБ надбала за кошти від власної господарської діяльності); користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій; отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет; для роботи в ТОУНБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети; бути учасником масових заходів, що проводить ТОУНБ; користуватись іншими послугами, які надає ТОУНБ, в тому числі на комерційній основі; для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації; для користувачів похилого віку та осіб з інвалідністю передбачено послугу книгоношення. ТОУНБ також пропонує користувачам платні послуги, перелік таких послуг і розцінки розміщено на офіційному сайті бібліотеки.

Фонд документів ТОУНБ є універсальним і налічує 335,9 тис. примірників (станом на 01.01.2024 р.).

ТОУНБ створює умови для безперервної бібліотечної освіти, на базі бібліотеки створено регіональний навчальний центр, де проводяться курси підвищення кваліфікації для працівників публічних бібліотек нашої області, такі курси можуть бути як офлайн, так і онлайн.

Значні зусилля фахівці ТОУНБ докладають для збереження особливо цінних і рідкісних фондів. Для збереження книжкового фонду використовують технології електронної консервації, що дозволяє запобігти процесам старіння видання та мінімізувати втрати. Оцифрування документів дозволяє організувати правильний процес збереження, адже використовують цифрові копії, а оригінальні документи зберігаються за належних умов.

Для здійснення стратегічного аналізу теперішнього стану та визначення перспективного напрямку розвитку ТОУНБ використано матрицю BCG, що

дозволило визначити, що продукти, послуги і сервіси бібліотеки займають різні сектори матриці. Тобто є продукти, послуги і сервіси, які є надзвичайно перспективними, користуються зростаючим попитом користувачів бібліотеки та належать до ринку, який динамічно розвивається, але для розвитку потребують значний інвестицій. Є такі, які користуються сталим попитом користувачів, але ринок цих послуг поступово морально застаріває, наразі вони є цінними для бібліотеки, але перспективи розвитку слабкі. Є такі послуги, які не актуальні, відповідно потребують модернізації, або взагалі усунення, тобто слід використовувати стратегію елімінації.

З метою покращення якості обслуговування в роботі запропоновано автоматизовану web-систему управління бібліотекою, користування якою дозволить оперативно отримати актуальну інформацію про наявну літературу та можливість здійснити її бронювання. Система має панель адміністратора, що забезпечує ефективне управління літературою та користувачами, надає можливість переглядати звітність, оприлюднює рейтинг літератури за різними жанрами і часовими проміжками.

РОЗДІЛ 3 БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

3.1 Безпека життєдіяльності

В цьому підрозділі розглянемо пожежну безпеку в приміщеннях ТОУНБ. Це питання є надзвичайно важливим для забезпечення безпеки користувачів та працівників бібліотеки, особливо під час війни. Адже при горінні друкованої літератури утворюється багато диму та інших, небезпечних для життя людини, продуктів горіння. Пожежа в бібліотеці може призвести до обвалення стелажів та завалення проходів між ними. Горіння обладнання теж утворює надзвичайно шкідливі для здоров'я людини продукти горіння, окрім того, обладнання може вибухати.

В інтер'єрі бібліотеки присутні килимові покриття, меблі (деревина, тирсоплита), штори, що є легкозаймистими предметами.

Пожежі створюють реальну загрозу життю і здоров'ю людей, які перебувають в приміщенні бібліотеки. Щоб запобігти виникненню пожеж в приміщеннях бібліотеки та, якщо пожежа все ж такі сталася, уникнути її розповсюдження на інші приміщення та прилеглі території, необхідно дотримуватись правил протипожежної безпеки та регулярно проводити профілактичні заходи.

Важливе правило, приміщення, де перебувають користувачі (абонемент та читальні зали) не повинні знаходитись у підвальних приміщеннях та на цокольних поверхах, повинні бути забезпечені щонайменше двома виходами.

Приміщення бібліотеки повинні бути відділені від інших приміщень протипожежними перегородками та перекриттями. Двері приміщень книгосховища та інших приміщень, де зберігаються друковані документи, повинні бути протипожежними.

Приміщення бібліотеки мають бути обладнані установками автоматичного пожежогасіння та системою пожежної сигналізації. На кожному поверсі бібліотеки має бути розміщено на видному і зручному місці не менше двох переносних

(порошкових, водопінних або водяних) вогнегасники з масою заряду вогнегасної речовини не менше 5 кг.

Приміщення бібліотеки обладнані стелажми, виготовленими з негорючих матеріалів або дерев'яними стелажми, обробленими вогнезахисними речовинами.

Усі працівники та користувачі бібліотеки повинні бути ознайомлені з правилами пожежної безпеки.

Основні напрями і заходи щодо впровадження і забезпечення ефективного функціонування служби управління пожежною безпекою ТОУНБ:

1) організація та координація робіт в галузі пожежної безпеки. У бібліотеці визначено та встановлено права і обов'язки посадових осіб, відповідальних за пожежну безпеку;

2) планування роботи. Розроблено і сформовано комплексні, перспективні і поточні плани. Визначено оптимальні і пріоритетні напрями здійснення протипожежних заходів;

3) проектно-конструкторське забезпечення. У проектній технічній документації враховано усі вимоги діючих нормативних актів з питань пожежної безпеки;

4) технічне забезпечення – забезпечується підтримання справності, безвідмовності, пожежної безпеки різноманітного обладнання (здебільшого це офісна техніка і комп'ютери);

5) енергетичне забезпечення. Безперебійне забезпечення відповідних систем протипожежного захисту потрібними енергетичними ресурсами. Зведено до мінімуму ймовірність виникнення аварійних ситуацій, перебоїв у роботі технічних систем протипожежного захисту;

6) метрологічне забезпечення – забезпечується підтримання у працездатному стані засобів вимірювань з метою одержання точної інформації;

7) контроль за станом пожежної безпеки – забезпечується організація контрольно-інспекційної діяльності щодо виконання всього комплексу протипожежних заходів.

3.2. Основи охорони праці

Відповідно до Інструкції з охорони праці для бібліотекаря [50] встановлено наступні вимоги і правила:

1. Загальні положення

1.1. До самостійної роботи в бібліотеці можуть бути допущені особи:

- не молодше 18 років, які обов'язково у встановленому порядку пройшли періодичний медичний огляд та не мають медичних протипоказів для роботи в бібліотеці;

- мають спеціальну освіту;

- пройшли вступний та первинний інструктаж на робочому місці відповідно до інструкції з охорони праці для бібліотекаря, про що робиться запис у відповідних журналах обліку проведення інструктажів з питань охорони праці;

- пройшли інструктаж з експлуатації обладнання та технічних засобів навчання (ТЗН), які розташовані в бібліотеці;

1.2. Бібліотекар повинен неухильно дотримуватись Правил внутрішнього трудового розпорядку, режиму роботи, положень інструкції з охорони праці в бібліотеці.

1.3. небезпечними чинниками під час роботи бібліотекаря є:

- фізичні (бібліотечне обладнання, небезпечна напруга електричної мережі, технічні засоби, вентиляційна система);

- хімічні (пил);

- психофізіологічні (напруга зору й уваги, інтелектуальні та емоційні навантаження, тривалі статичні навантаження, монотонна праця).

2. Вимоги безпеки перед початком роботи бібліотекаря

2.1. Перед початком роботи бібліотекарю необхідно перевірити цілісність замків, справність освітлювальних приладів, електричної проводки, справність обладнання.

2.2. Перевірити температуру і вологість в приміщенні бібліотеки, провітрити приміщення.

2.3. Перевірити безпеку робочих місць в читальному залі бібліотеки.

2.4. Перевірити безпеку обладнання і стійкість книжкових стелажів.

2.5. Перевірити санітарно-гігієнічний стан приміщення бібліотеки, забезпечити порядок у бібліотеці та на своєму робочому місці.

2.6. Бібліотекар готує до роботи своє робоче місце, включає комп'ютер та обладнання сухими руками.

3. Вимоги безпеки під час роботи бібліотекаря

3.1. Протягом робочого часу бібліотекар утримує своє робоче місце в чистоті та порядку, дотримується норм охорони праці та пожежної безпеки.

3.2. Бібліотекар несе відповідальність за збереження майна бібліотеки.

3.3. Не захаращує проходи між стелажми (ширина проходів 80-85 см, ширина бічних обходів – 50-60 см).

3.4. 1 раз на місяць проводити санітарний день для генерального прибирання приміщень і знепилювання книг.

3.5. Під час роботи в книгосховищі бібліотекар повинен надягати спецодяг (бавовняний халат).

3.6. Під час роботи на комп'ютері бібліотекар дотримується правил при роботі з ПК, дотримується режимів праці та відпочинку.

3.7. Бібліотекарю забороняється самостійно усувати несправності в електрообладнанні. В разі несправності устаткування і відключення світла, робота припиняється, вимикається все обладнання.

3.8. Бібліотекар забезпечує вільний доступ до книжок, журналів, газет, не пускаючи підняття тяжкості понад 8 кг.

3.9. При виконанні роботи бібліотекар дотримується санітарно-гігієнічних норм і правил особистої гігієни.

4. Вимоги до безпеки після закінчення роботи бібліотекаря

4.1. Після закінчення роботи бібліотекар наводить порядок на робочому місці, розставляє книги на стелажах.

4.2. Бібліотекар зобов'язаний знеструмити все обладнання, візуально перевірити стан апаратури та кабелів.

4.3. Захищає обладнання від пилу, прибирає робоче місце.

4.4. Після закінчення роботи забезпечує дотримання санітарних норм і правил особистої гігієни.

4.5. Про виявлені несправності меблів, електричних ламп, обладнання, устаткування, повідомляє заступнику директора з адміністративно-господарської частини.

Висновки до розділу 3

У ТООУНБ створено умови праці з урахуванням рекомендацій нормативних актів, а також з забезпечено дотримання прав працівників, гарантованих законодавством про працю.

У ТООУНБ мають місце небезпечні і шкідливі фактори, що поділяються на фізичні, хімічні, психофізичні та санітарно-гігієнічні.

Для створення безпечних і сприятливих умов праці у ТООУНБ виконуються такі заходи: створена оптимальна освітленість робочих місць; все обладнання розташовано згідно норм, що забезпечує його безпечну експлуатацію, ремонт та спрощує евакуацію персоналу у разі виникнення аварійних ситуацій.

Застосування заходів по охороні праці у ТООУНБ має високу ефективність, а саме: зростає продуктивність праці при наданні працівникові додаткових хвилин на відпочинок; зменшення захворюваності та нервової напруги; зменшується плинність кадрів.

Забезпечення пожежної безпеки здійснюється наступними основними компонентами виробництва: технічною системою, яка передбачає надійність обладнання, використання безпечних технологій, впровадження систем виявлення та гасіння пожеж тощо; персоналом, його підготовкою, забезпеченням регламентами і правилами роботи; системою управління.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Перші згадки про бібліотеки походять ще з часів Стародавнього Сходу. З тих часів бібліотеки пройшли складний шлях еволюції, трансформацій та адаптації. Перші роки здобуття Україною незалежності були складними для бібліотек, що позначилось в зменшенні їх кількості та несистематичному і недостатньому фінансуванні, бібліотеки мали пряму залежність від економічної, політичної та соціокультурної ситуації в країні. В цей історичний період було прийнято багато законодавчих актів, що прямо чи опосередковано мають вплив на розвиток бібліотечної справи, бібліотеки нарешті почали розглядатися як невід'ємна складова національно-культурного розвитку країни, відбулось напрацювання нової інфраструктури, в якій національні книгозбірні посіли пріоритетне місце.

Українські бібліотеки почали динамічно налагоджувати міжнародне співробітництво в сфері формування електронних ресурсів у різних сферах. Трансформаційні процеси зумовили зміни у як соціальних функціях бібліотеки, так і у організації її простору, дизайну та інтер'єру, організаційної структури.

2. За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

На сучасному етапі розвитку Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (ТОУНБ) є головним закладом у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування населення Тернопільського регіону, обласним книгосховищем, науково-дослідним, методичним та координаційним центром бібліотек регіону, містить депозитарій літератури за краєзнавчою тематикою, а також є центром книгообміну та міжбібліотечним абонементом.

ТОУНБ активно впроваджує інновації у свою діяльність, так активно розвивається автоматизація бібліотечних процесів, комп'ютеризація читальних залів з можливістю користування безкоштовним Інтернетом, з метою забезпечення зручності користування бібліотечним фондом значна частина примірників книг,

журналів, газет та іншого оцифровані та забезпечено можливість віддаленого доступу до цифрових фондів бібліотеки.

Для розуміння сильних і слабких сторін, ринкових загроз та можливостей розвитку ТОУНБ нами складено SWOT-аналіз. За результатами SWOT-аналізу визначено, що ТОУНБ має значну кількість сильних сторін, які, по суті, є конкурентними перевагами, що якісно вирізняють її поміж конкурентів.

На сьогоднішній день вектор розвитку бібліотек в значній мірі визначає цифровізація.

На сучасному етапі розвитку ТОУНБ оперує великими масивами е-ресурсів, пропонує користувачам високотехнологічні сервіси, читач, по суті, перетворився у користувача, а традиційна бібліотека – на комфортний простір, що забезпечує доступ до потрібної інформації з будь-якої точки світу у форматі 24/7.

У сучасному суспільстві, де інформація виступає найціннішим ресурсом, саме наукові бібліотеки є ключовими інструментами інформаційного середовища. Роль і функції сучасних бібліотек кардинально трансформувались у порівнянні з традиційним сприйняттям і функціями.

На трансформацію ринку бібліотечних послуг впливає багато факторів, основними з яких є: розвиток технологій та цифровізація, зміна потреб користувачів, а також економічні, політичні, технологічні та соціальні.

Одним з основних напрямів автоматизації бібліотечних процесів є створення електронних каталогів, які надають можливість користувачам швидко знаходити потрібну інформацію.

Впровадження електронних каталогів значно заощаджує час, як користувачів, так і бібліотекарів.

Важливою інновацією є також впровадження бібліотечних інформаційних систем (наприклад, Aleph, Koha, Sierra). Використання бібліотечних інформаційних систем автоматизує облік видання книг, здійснює контроль повернення та веде аналітику використання бібліотечних фондів.

Окрім того, бібліотечні інформаційні ресурси можна інтегрувати з RFID-технологіями, за рахунок чого можна автоматизувати процес видання-повернення книг.

Онлайн доступ до ресурсів цифрових бібліотек сприяє швидкому розвитку освіти та науки. Цифрові технології забезпечують швидкий доступ до інформації, автоматизацію різноманітним процесів та інтеграцію інформації у Глобальну мережу.

Впровадження ШІ та чат-ботів дозволяє покращити комунікації з користувачами, автоматизує відповіді на типові запитання користувачів, надає персоналізовані рекомендації щодо вибору літератури.

Сучасні наукові бібліотеки активно підтримують створення вільних даних, основним завданням впровадження даного проєкту є забезпечення швидкого і вільного доступу до освітніх, наукових, історичних та культурних ресурсів.

За умов динамічного розвитку процесів цифровізації створення цифрових копій артефактів, рукописів, документів, світлин та інших унікальних документів є надзвичайно важливою можливістю зберегти культурну спадщину. Особливо важливим це є з врахуванням ризиків фізичного знищення, яке може відбутися в результаті воїн, природних лих, соціальних потрясінь тощо.

Однією з найбільших переваг є гнучкість цифрових бібліотек. Послугування мобільними застосунками, адаптивними веб-інтерфейсами та хмарними технологіями надає можливість користувачам взаємодіяти з ресурсами у віддаленому форматі. Такі інновації усувають проблеми часових та просторових бар'єрів.

Впровадження цифрових технологій сприяє також розширенню асортименту бібліотечних послуг в напрямках:

- доступ до інтерактивних освітніх платформ;
- надання онлайн-консультування;
- проведення вебінарів;
- цифрових виставок;
- організація віртуальних тематичних клубів;

- тощо.

Сучасна взаємодія наукових бібліотек з користувачами стає частиною комплексного інформаційного середовища, що органічно поєднує комунікацію, навчання, розвиток творчих ініціатив. Залучення соціальних мереж у діяльність наукових бібліотек сприяє створенню динамічних спільнот для обміну досвідом, ідеями та знаннями.

Важливим інструментом осучаснення діяльності наукових бібліотек є впровадження ШІ. Застосування ШІ дозволяє автоматизувати рутинні бібліотечні процеси: систематизація і пошук інформації, обробка запитів, складання звітності тощо. А технології машинного навчання дозволяють швидко і достовірно аналізувати поведінкові моделі користувачів, формувати персональні рекомендації, визначати тренди та покращувати релевантність пошукових результатів. Впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів бібліотеки та формує зручне, інтуїтивно зрозуміле середовище для користувача.

Впровадження технологій віртуальної та доповненої реальності надає нові можливості взаємодії з користувачами. Завдяки таким технологіям користувачі мають можливість з тривимірними інтерактивними моделями, віртуально подорожувати історичними фондами або бібліотечними архівами, детально досліджувати цифрові копії культурних артефактів. Такі новації сприяють збереженню історично-культурної спадщини, формують нові підходи до навчання та пізнання навколишнього світу.

Перспективним напрямом покращення бібліотечної діяльності є впровадження блокчейн-технологій, такі технології забезпечують прозорість процесу використання даних та захист прав інтелектуальної власності.

Блокчейн надає можливість ефективно регулювати доступ до бібліотечних інформаційних ресурсів, забезпечує безпеку та формує довіру користувачів. Блокчейн може бути використано і з метою створення віртуальних сховищ, які здатні гарантувати збереження цифрової інформації незалежно від впливу зовнішніх факторів.

Використання хмарних технологій дозволяє забезпечити мобільність та комфортність роботи з великими масивами даних.

Впровадження за можливості окреслених інновацій дозволить значно підсилити позиції ТОУНБ на ринку бібліотечних послуг.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джей Джи. Історія виникнення бібліотек. URL: <https://dovidka.biz.ua/istoriia-vynyknennia-bibliotek/> (дата звернення: 11.02.2026)
2. Бібліотека, книгозбірня. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бібліотека> (дата звернення: 11.02.2026)
3. Кравець Л.О. Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. К.: 2025. 224 с. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/KravecZ_Dysertacziya_SAJT.pdf (дата звернення: 03.02.2026)
4. Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського у перше десятиліття незалежності України (1991–2002): [монографія] /Л.А. Дубровіна, О.С. Онищенко, В. М. Горовий [та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. Київ, 2019. 452 с.
6. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995р. № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.02.2026)
7. Ковальська Л. Інформаційно-аналітична діяльність сучасної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 3 (263). С. 12-21. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2021.03.012>
8. Дубровіна Л. А., Лобузін К. В., Онищенко О. С., Боряк Г. В. Цифрова гуманітаристика та бази даних документальної культурної спадщини в бібліотеках України. *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2020. Вип. 25. С. 290–309.
9. Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2.

- С. 11–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_2_5 (дата звернення: 08.02.2026)
10. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.
11. Пальчук В. Сучасні тенденції розвитку базових функцій інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ. 2013. Вип. 36. С. 489-502.
12. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 10-23.
13. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека: URL: <https://www.library.lg.ua/uk> (дата звернення: 08.02.2026)
14. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 24–31.
15. Горбань Ю. Цифрова трансформація бібліотек України в умовах глобалізаційних процесів. URL: <https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2025/10/20/nkhzng.pdf> (дата звернення: 15.02.2026)
16. Про компоненти цифрової культури. *Digitle*. URL: <https://digitle.wordpress.com/2016/10/04/12499875/> (дата звернення: 18.02.2026)
17. Коханова І. О. Вплив чинників збереження на стан схоронності документних фондів. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2011. Вип. 33. С. 115–123.
18. Назаровець С. 3D-принтер в академічній бібліотеці: з досвіду роботи Наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія». *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 11. С. 12–13.
19. Великосельська О.М. Наукова бібліотека в інформаційному суспільстві. *Бібліотека в освітньому просторі. Інформаційне суспільство. Формування інформаційної культури: інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III–IV*

- рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. Хмельницький: ХНУ, 2011. № 11. 68 с.
20. KOHA. URL: <https://koha-community.org/> (дата звернення: 11.03.2026)
21. ALEPH. URL: <https://exlibrisgroup.com/products/aleph-integrated-library-system/> (дата звернення: 10.03.2026)
22. UniLib. URL: <http://unilib.com.ua/web/uk> (дата звернення: 11.03.2026)
23. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека. Офіційний сайт. URL: <https://library.te.ua/pro-bbloteku/steritchna-dovdka/> (дата звернення: 05.04.2026)
24. Гумен Ю., Музичка В. Цифрові технології обробки даних у діяльності наукових бібліотек України в умовах війни. Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 23-24 кві April, 2026. Т.: ФОП Осадца Ю. В, 2026. С. 102-103. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/52063> (дата звернення: 25.04.2026)
25. Асеев Г. Інтеграція фондів бібліотек, архівів і музеїв з метою їх збереження та використання. *Вісник книжкової палати*. 2022. № 4. С. 12-17. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.4(309).12-17
26. Стратегічне управління процесно-орієнтованою бібліотекою. URL: <http://surl.li/oxsea> (дата звернення: 11.05.2026)
27. Бруї О. М. Збалансована система показників у стратегічному управлінні бібліотекою: дис. канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Національна академія наук України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. 283 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/28644/1/Bruj_diss.pdf (дата звернення: 21.05.2026)
28. Стратегічний менеджмент. Ч 1. Теоретичні засади формування системи стратегічного управління в організації: навч. посіб. у структур.-логіч. схемах /Г. І. Забродська, Л. Д. Забродська, Т. С. Пічугіна, А. П. Грінько. Харків: ХДУХТ, 2017.
29. Рубан А. Формування та використання інформаційних ресурсів у бібліотеках України: огляд видань 2010-2014 років. *Вісник Книжкової палати*. 2016. No 1. С.

- 26-33. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241178.pdf> (дата звернення: 27.05.2026)
30. Кузнецова Л. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 105-113. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269471
31. Електронні інформаційні ресурси бібліотек України: за результатами дослідження. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/activities_rip_345_ua_res_desc.pdf (дата звернення: 01.06.2026)
32. Ржеуський А., Кунанець Н. Інформаційно-технологічні платформи наукових бібліотек закладів вищої освіти України. *Вісник книжкової палати*. 2013. №6. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.6(323).42-48
33. Хімич Я. Інноваційна діяльність бібліотек: світові та українські тренди. *Вісник книжкової палати*. 2025. №3. DOI: 10.36273/2076-9555.2025.3(344).9-15
34. України. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 2. С. 37-42. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).37-42
35. Інструкція про заходи пожежної безпеки в приміщеннях бібліотеки. URL: <https://vmi.volyn.ua/data/media/files/4/5/45-zaxody-pb-v-biblioteci-ie-docx.pdf> (дата звернення: 07.06.2026)

Наука України

доступ до знань

Координатор проекту: [Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)

[Наукові бібліотеки України](#)

[Наукові ресурси бібліотек](#)

[Наукові установи](#)

[Науковці України](#)

Оберіть мову ▼

[Зареєструватись](#)

[Пошук](#)

[Про проект](#)

[Зворотний зв'язок](#)

НАУКОВІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК

Тип бібліотеки:

[Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека](#)

ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ

[Інтернет-адреса](#)

- **Документи:** [Книги](#) [Статті](#) [Мультимедійні матеріали](#)
[Стародруковані, рідкісні видання](#) [Газети](#) [Періодика](#)
- **Тематика:** [Універсальна \(Всі галузі наук\)](#)

Електронний каталог Тернопільської ОУНБ дозволяє пошук за різними базами даних книг, статей, документів, журналів, газет, музичних творів, рідкісних видань та тематичних матеріалів.

Інформаційні ресурси:

 [ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА](#)

 [ЗВЕДЕНА КАРТОТЕКА ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ М. ТЕРНОПІЛЬ \(ЖУРНАЛИ\)](#)

 [ЗВЕДЕНА КАРТОТЕКА ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ М. ТЕРНОПІЛЯ \(ГАЗЕТИ\)](#)

 [КАТАЛОГ ГАЗЕТ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОУНБ](#)

 [ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ](#)

Рисунок. Електронний каталог ТОУНБ

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

Електронна бібліотека красназвичих видань Тернопільської області
загальна кількість записів 955

Про нові надходження книжкових видань можна дізнатися на головній сторінці сайту в розділі «Ресурси» / «Нові надходження».

Зона пошуку

Ключові слова

Надходження за 2026 рік

2026		
Січень	Лютий	Березень
Квітень	Травень	Червень
Липень	Серпень	Вересень
Жовтень	Листопад	Грудень

[Правила складання запити під час пошуку ?](#)

Обравши необхідну зону пошуку (ключові слова, автор, назва, рік видання), введіть запит у полі введення:

- Під час пошуку за **ключовими словами** - фразу природною мовою. Фраза розбивається на окремі слова, які морфологічно нормалізуються). При повнотекстовому пошуку використовується алгоритм ранжування знайдених документів: перелік результатів пошуку сортується у порядку зменшення пріоритету документа. Чим більше в знайденому документі слів із запитом, тим ці слова ближче один до одного і чим більша їх сумарна вага - тим вище місце документа у результаті пошуку.
- Посилання "Знайти схожі", яка відображається в бібліографічному описі знайдених записів, формує запит на ранжований пошук, що включає усі ключові слова запису.
- Під час пошуку за **автором або назвою** - прізвище або початок назви (у випадку якщо вона точно відома). У цьому випадку варто вводити тільки одного автора (або одну назву).
- Під час пошуку за **роком** - рік видання (чотирицифрове число).

Отримавши результат пошуку, Ви зможете таким же чином "уточнити" Ваш запит (шукати у знайденому).

Рисунок. Електронна бібліотека ТОНУБ [23]

Рисунок. Поточні періодичні видання ТОНУБ, е-бібліотека [23]

ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА

[Звернутись у віртуальну довідкову службу](#)[Положення у ВДС](#)

* або натисніть на онлайн чат у правому кутку сторінки

[Архів ВДС](#)

- [+](#) ПРО ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА ХХ СТОЛІТТЯ ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА
- [+](#) ПАВЛО ВІРСЬКИЙ, УКРАЇНСЬКИЙ ТАНЦІВНИК І ХОРЕОГРАФ
- [+](#) ПРОБЛЕМА СТРАЖДАННЯ В РЕЛІГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ. КНИГА ЙОВА.
- [+](#) НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ
- [+](#) ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА
- [+](#) ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ
- [+](#) ПРО УКРАЇНСЬКОГО КОМПОЗИТОРА ВОЛОДИМИРА РУНЧАКА
- [+](#) ПРО ІГОРА НИКОЛИШИНА (25.07.1962- 22.10.2017) – ХОРЕОГРАФА, ПЕДАГОГА, КЕРІВНИКА НАР. ТАНЦЮВАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ “ЛЮБИСТОК”
- [+](#) ПРО СЕЛО МАЛІ ЧОРНОКІНЦІ ЧОРТКІВСЬКОЇ ОТГ
- [+](#) ПРО СЕЛО ВЕЛИКІ ЧОРНОКІНЦІ ЧОРТКІВСЬКОЇ ОТГ

Рисунок. Віртуальна довідка ТОУНБ [23]

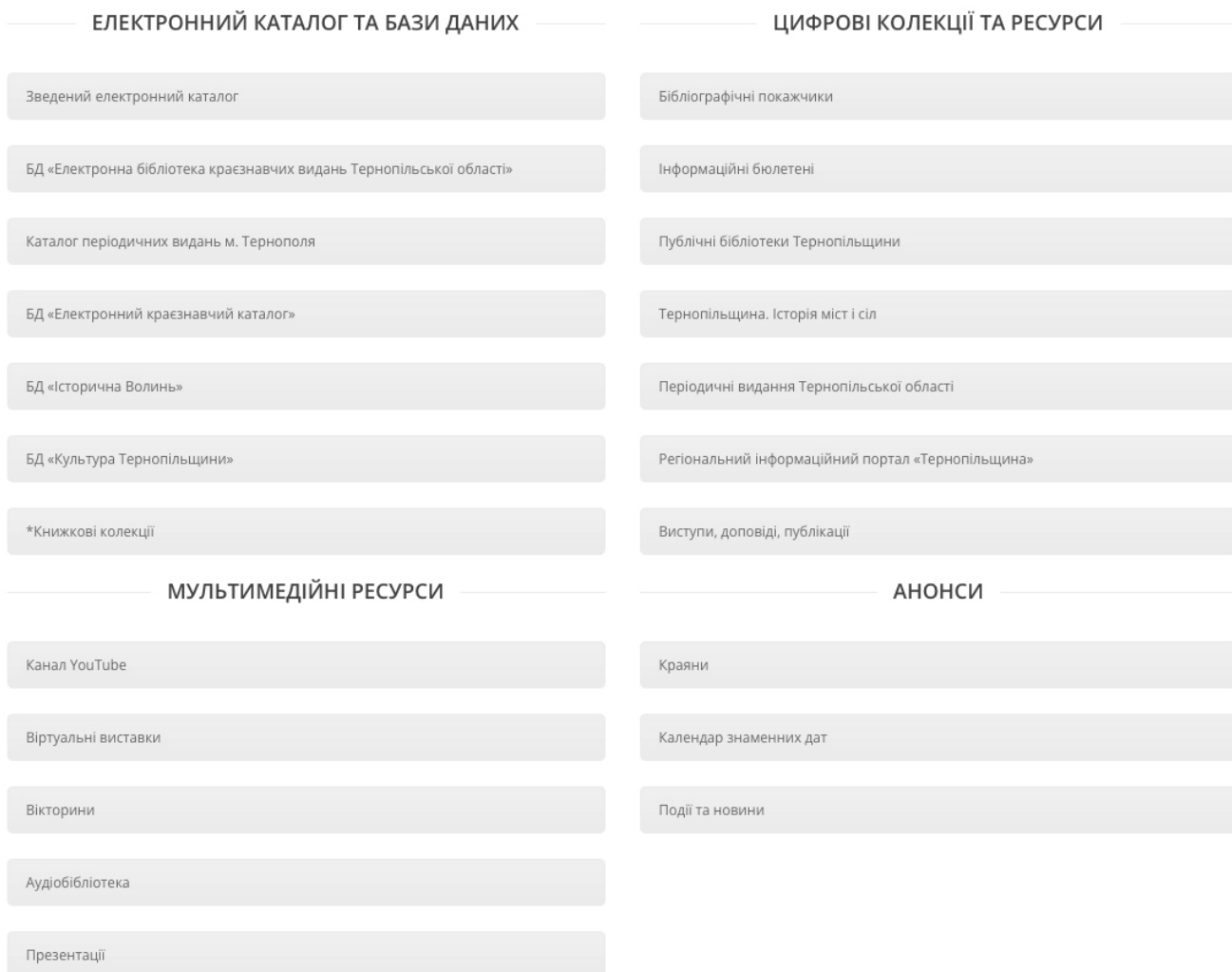

Рисунок. Краєзнавчий навігатор ТОУНБ [23]